

JUDr. & PhDr. BOHUMIL BAXA

řádný profesor Masarykovy university v Brně.

Veřejná správa na Slovensku.

Čs. A. S. PRÁVNÍK V BRNĚ 1936.

Autorisované vydání.

JUDr. a PhDr. B o h u m i l B a x a.

V E Ř E J N Á S P R Á V A N A S L O V E N S K U.

Ú v o d.

Po odloučení trvajícím bezmála devětset let vrací se slovenská větev národa československého ku svému kmeni a Slovensko spolu s Podkarpatskou Rusí spojuje se s tak zvanými historickými zeměmi v jednotnou republiku československou.

Prvotně zajisté Slovensko resp. aspoň valná část jeho tvořilo součást staré Moravy. Říše velkomoravská zahrnovala Nitransko i Pannonii. Pádem této říše spadlo Slovensko pod vládu Maďarů. Boleslav I. dobyl opět Moravy až k Váhu, ale za Boleslava III. byla Morava ztracena na Poláky a později opět na Maďary. Břetislav I. dobyl opět Moravy, ale nikoliv celé, a mírem ostřihomským uzavřeným v r. 1031 mezi Břetislavem a králem uherským Štěpánem Svatým, byly stanoveny nynější hranice Moravy. Slovensko zůstalo u Uher a tvořilo nerozdílnou část jejich až do ustavení samostatného státu československého.

Byť i v tomto mezičase tu byla mezi zeměmi českými a Slovenskem silná kulturní pojítka /společný původ z pravlasti slovanské, národopisná i jazyková jednota, ba přechodně i pojítka politická - v polovici 15. stol. za Jana Jiskry z Brandýsa - /přece příslušenství k odlišnému státnímu útvaru mělo v zápětí, že politický i právní život na Slovensku šel cestou odlišnou od politického a právního života v t. zv. historických zemích.

Jest právem za to míti, že vývoj veřejnoprávných institucí na Slovensku nejen šel souběžně s vývojem těchto institucí ve státu uherském, nýbrž že veřejné právo platné na Slovensku bylo resp. jest veřejným právem uherským. Proto, mluvíme-li dnes, do úplné unifikace veřejného práva na Slovensku, míníme a rozumíme tím ústavní a správní právo uherské platné v oblasti dnešního Slovenska. /Nesluší přehlížeti, že Slovensko nebylo ani historickou zemí, ani nemělo přesných historických hranic, nýbrž to, co dnes Slovenskem jest, jest ta část Uher, obydlená v pře-

vážné míře obyvatelstvem slovanským, která byla od Uher po rozumu mírových smluv oddělena a přivtělena do oblasti republiky československé, pokud ovšem není součástí Podkarpatské Rusi.

Právě tak, jako v oblasti zemích koruny české platilo až do převratu resp. i bezprostředně po převratu veřejné právo rakouské, tak i na Slovensku platilo veřejné právo uherské. Na tomto stavu věci říjnový převrat z r. 1918 sám o sobě nezměnil mnoho, ani pokud jde o veřejnou správu. Čl.2 zák.z 28.října 1918 čís.11 sbírky zák.a nař. státu čsl.stanoví: „Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.” To platí stejnou měrou o zemích historických jako o Slovensku.

Tím byla přirozeně dána různost práva veřejného i soukromého v těchto obou skupinách zemí. Pokud zvláště jde o právo veřejné, vyznačuje se tato různost:

- 1/ Odlišným vývojem státním i právním, trvajícím několik století.
- 2/ Odlišnou právní povahou zemí koruny uherské a zemí ostatních, zvaných povšechně zeměmi neuherskými, resp.po r.1867 předlitavskými.
- 3/ Odlišnou povahou veřejné správy v obou těchto bývalých státních útvech.

Ad 1/ Odlišný vývoj státní i právní.

Až do r.1526 není mezi státem českým a státem uherským, jehož integrující částí jest resp.bylo Slovensko, nijakých pojítek ani právních, ani politických. Personální unie státu českého a státu uherského vzniklá za Zikmunda lucemburského, za Albrechta a Ladislava Pohrobka a za Jagai-lovců neměla v tomto směru nijaký vliv. Státní i právní vývoj v obou těchto státech šel naprosto samostatně a odděleně.

Stát český jest aspoň v prvních svých počátcích stát národnostně jednotný, vybudovaný na právních základech domácích, slovanských, které později se začínají zabarvovati vlivy cizími, povíce západními. Nicméně domácí základ právní zůstává přece uchován. Naproti tomu stát uherský jest již od svého počátku stát národnostně smíšený, vybudovaný na právních základech slovansko-maďarských, silně zabarvených vlivy západními.

Avšak i po r.1526 zůstává vývoj ten odlišný. Personální unie založená v r.1526 volbou Ferdinanda rakouského za krále českého a uherského

a později dynastická unie vytvořená pragmatickou sankcí nejeví takřka nijaký vzájemný vliv na oba tyto státy. Snahy prvních Habsburků - v první řadě Ferdinanda I. - uvést v život t.zv.všerakouské sjezdy nebo-li sněmy, ztroskotaly úplně, a t.zv.stavovské konfederace, vzniklé ve druhém desetiletí 17.stol. trvaly příliš krátce, než aby mohly osvědčit nějaký vliv. A t.zv.ústřední úřady zřízené za Ferdinanda I. /tajná rada, dvorská komora, dvorská rada vojenská/ byly jenom poradními orgány společného panovníka a neměly ve státu českém a ve státu uherském nijaký státoprávní základ. Rovněž ani politický vývoj nebyl způsobilý, aby přivodil nějakou asimilaci právních řádů. Naopak. Od stol.17.pozorujeme, jak ve státu českém si absolutism zjednával převahu nad mocí stavovskou, kdežto ve státu uherském panovníci jsou přece jen tlakem poměrů nuceni se ve svých absolutistických snahách mírniti. Při přijímání pragmatické sankce si Uhři vymínají, že jim bude vládnuto ústavně, nikoli ad normam aliarum provinciarum.

Od polovice 18.stol.zrušením české dvorské kanceláře ztrácejí země koruny české správní samostatnost, kdežto země koruny uherské zůstávají státem nejen právně, nýbrž i správně /administrativně/ samostatným. T.zv.leopoldovská restaurace má zcela jiné právní a politické účinky v zemích českých a v zemích uherských.

Od r.1848 jest odlišnost tohoto vývoje ještě patrnější. Země koruny české vystupují od této doby již jen jako součást t.zv.zemí neuherských a sdílejí s těmito zeměmi stejný státoprávní a ústavní osud; naproti tomu země koruny uherské vystupují jako státní celek od ostatních zemí monarchie lotrinské odlišný. Ústava uherská z r.1847-8 zavádí, na rozdíl od dosavadního státního vývoje, čistou personální unii a t.zv. ústava dubnová z r.1848 platí jen pro země neuherské. Rovněž t.zv. osnova kroměřížská upravuje státoprávní a ústavní poměry jen zemí neuherských. Státní unitarism inaugurovaný t.zv. ústavou březnovou z r.1849 nevzal sice za své odvoláním této ústavy v r.1851; naopak v tomto unitarismu a centralismu bylo v následující na to éře absolutistické soustavně pokračováno. Ale již říjnový diplom z r.1860 přes to, že stojí ještě na půdě státního unitarismu, má přece jen jiné stanovisko pro země koruny uherské a pro ostatní t.zv.země neuherské. Naproti tomu ústava únorová z r.1861 tento státní unitarism již opouští, kladouc základy monarchie lotrinské

v podstatě již dualistické. Konečně vyrovnáním z r.1867 jest státní ráz zemí uherských výslovně uznán: země koruny uherské jsou státem právně samostatným, kdežto země koruny české se včleňují v nový dosud nebývalý státní útvar, který se úředně nazývá království a země na říšské radě zastoupené, neúředně také Předlitavsko nebo Rakousko.

Ad 2/ Odlišná právní a politická povaha obou států bývalé monarchie lotrinské.

Dva státy, jež důsledkem vyrovnání z r.1867 vznikly: Království a země na říšské radě zastoupené /Předlitavsko/ a země koruny uherské /Zalitavsko/ měly naprosto odlišnou povahu politickou, což mělo určitý vliv i na jejich povahu právní. Stát předlitavský byl přímo typem konstituční monarchie vzoru německého; konstitucionalismus byl zde jen ústupkem se strany panovníkovy. Princip monarchický, který se zde v plné síle udržel až do zániku monarchie a byl v neposlední příčině také ztělesňován osobou předposledního panovníka, způsobil, že se ústavní instituce nemohly v náležitě síle vyvinouti. Parlament předlitavský nenabyl nikdy té váhy, jako měly parlamenty v jiných státech, kde byla skutečná ústavnost a zůstával neustále jen pouhou říšskou „radou“. K tomu se přidružily i četné spory národnostní, ve kterých často sám panovník hrál úlohu rozhodčího. Zkrátka: v Předlitavsku nebyla nikdy skutečná ústavnost, nýbrž byl tu takřka neustále absolutismus zeměpanský, halící se někdy ve zdánlivé formy ústavní, někdy však zcela zjevný.

Naproti tomu stát uherský se od vyrovnání z r.1867 vyvíjel ve stát již skutečně parlamentní. Parlament se stal postupem doby činitelem panovníku rovnocenným a režim parlamentní zaváděl již rovnováhu mezi panovníkem a parlamentem. Ovšem, dlužno připomenouti, že parlamentní režim zde ustálenější se vykazoval - zejména pokud jde o otázky národnostní - spíše stinné než dobré stránky parlamentarismu.

Ad 3/ Odlišná povaha veřejné správy.

Původně vývoj veřejné správy v zemích českých a uherských šel, aspoň pokud jde o místní správu, souběžně. I v zemích českých se setkáváme se silnými prvky samosprávy krajské. Zejména od druhé polovice 15.stol. - od dob jagailovských - začíná se samospráva krajská velmi slibně rozvíjet. Krajské sjezdy se stávají čím dále tím více opravdovými

zastupitelstvy krajskými. Ale samospráva tato tak zdárně se vyvíjející byla již od prvních Habsburků omezována a převratem bělohorským vzala úplně za své. Z krajů se staly pouhé správní obvody. Za Marie Terezie byrokratisace zasahuje i zřízení krajské; krajští hejtmané a ostatní úředníci krajské správy jsou placeny z pokladny státní a stávají se zeměpanskými resp.státními úředníky. V r.1848 lze pozorovati sice silný náběh na vybudování samosprávy krajské /osnova kroměřížská/, ale k uskutečnění této samosprávy nedošlo. Kraje zůstaly nadále pouhými správními obvody a později vůbec byly zrušeny. Dály se sice později od vlády pokusy na vybudování zřízení krajského, ale pokusy ty neměly, nepřihlížíme-li ovšem k zavedení krajského zřízení ^v předvečer pádu monarchie nařízením ministerstva vnitra ze dne 19.května 1918 čís.175 ř.z., nijakého výsledku.

Pokud pak jde o povahu správy veřejné, jest tato v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených založena na t.zv.dualismu správy /dvojí kolej správy veřejné/. Vedle správy státní zvané nesprávně také správou zeměpanskou, představované státními úřady byla samospráva představována úřady samosprávnými /nesprávně autonomními/. Samospráva byla však zavedena jen v zemích, nikoli také pro obor správy říšské.

V Uhrách naproti tomu samospráva stoliční nedoznala újmy, ba naopak se čím dále tím zdárněji vyvíjela. K byrokratisaci zřízení stoličního nedošlo, ba absolutism zeměpanský, který se tu uplatňoval ve druhé polovici 18.stol.a v první polovici 19.stol., se tohoto zřízení celkem nedotkl. Po revoluci v r.1849 se za t.zv. éry Bachovy zřízení stoliční sice zastavuje a zavádí správa zeměpanská podle vzoru ostatních zemí neuherských, ale po vydání říjnového diplomu se zřízení stoliční opět obnovuje. Čl.6 zák.z r.1876 modernisuje správu stoliční zavedením správního systému podle vzoru anglického selfgovernmentu a podle vzoru pruského ve smyslu t.zv.vrchnostenské samosprávy. Na sklonku 19.stol.se objevují sice snahy postátniti místní správy. Skutečně také v r.1891 byla vypracována vládní osnova, podle které politickou správu ve stolicy měl napříště obstarávat stát svými orgány. Ale osnova ta padla a na zřízení stoličním resp.na samosprávě stoliční nebylo až do pádu monarchie změněno nic. Dualismu veřejné správy, jaký byl v zemích neuherských, v Uhrách nebylo.

Po převratu bylo jedním z nejdůležitějších úkolů státu čsl. sjednotit veřejnou správu. K tomu účelu byl zřízen zvláštní úřad, ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a správy, nebo-li kratěji řečeno, ministerstvo unifikace, jehož úkolem jest sjednotiti zákonodárství a správu na celé oblasti republiky československé. Skutečně také hned od převratu se vydávaly zákony a nařízení, kterými se postupně různé odlišnosti ve správě odstraňovaly. Odstranění rozdílů zákonodárství, resp. zavedení jednotného práva v celé oblasti republiky bude arci vyžadovati ještě určité doby.

Jednotu správy veřejné zavádí zákon ze dne 29. února 1920 č. 126 sb. zák. a nař. o zřízení župních a okresních úřadů v republice československé § 9. t. zák. stanoví: „Dosavadní okresy zastupitelství v Čechách, silniční okresy na Moravě a ve Slezsku a župy na Slovensku a všechny orgány těchto korporací, zejména okresní zastupitelstva a výbory v Čechách, silniční výbory na Moravě a ve Slezsku, správní výbory, župní i služnovské úřady na Slovensku, dále zemské a okresní politické správy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku se zrušují a zastavují svou činnost.“ Zákon tento nenebyl však hned účinnosti, nýbrž v článku 2. t. zák. bylo stanoveno: „Vládním nařízením bude ustanoveno, kterým dnem a kterými úřady okresní a župní zahájí svou činnost a kterým dnem a pokud korporace a úřady v § 9. uvedené svou činnost zastavují a se zrušují.“ Bylo dáno tedy vládě na vůli, kdy a ve kterých území republiky zákon tento nabude účinnosti.

Nařízením vlády republiky československé ze dne 26. října 1920 č. 310 sb. zák. a nař. bylo stanoveno, že zákon o zřízení župních a okresních úřadů nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1923 v územích republiky československé, které zahrnují župy XV. až XX., t. j. v župách, jichž sídlo jest: Bratislava, Nitra, Turčanský Sv. Martin, Zvolen, Lipt. Sv. Mikuláš a Košice, na celém Slovensku. Tímto dnem zde dotčený zákon banyl skutečně také účinnosti a volby do župních zastupitelstev a do okresních výborů byly na podzim roku 1923 provedeny.

Avšak zákon tento nenebyl také účinnosti v historických zemích ani v Podkarpatské Rusi. Důsledkem toho dnem 1. ledna 1923 nejen nebyla na oblasti republiky československé veřejná správa sjednocena, nýbrž odlišnost její byla ještě zvýšena: v historických zemích zůstala

veřejná správa rakouská resp. předlitavská vybudovaná na dualismu veřejné správy, na Slovensku byla zavedena správa již československá, na Podkarpatské Rusi zůstala správa ještě uherská, ovšem, novými zákony republiky československé již ve značné míře změněná.

Teprve zákon z 14. července 1927 čis. 125. sb. zák. a nař. o organisacích politické správy zavedl jednotu veřejné správy v celé oblasti rep. čsl. Zákon tento nabyl účinnosti dnem 1. července 1928 na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Důsledkem toho vládní nařízení z 28. června 1928 čis. 94 sb. zák. a nař. přestal úřad ministra s plnou mocí pro Slovensko. V historických zemí nabyl zákon tento účinnosti dnem 1. prosince 1928.

Dne 1. prosince 1928 byla tudíž veřejná správa na celé oblasti rep. čsl. sjednocena a tím také jakékoliv odlišnosti veřejné správy v jednotlivých území mizejí.

HLAVA I.

Nástin vývoje veřejné správy uherské do roku 1948.

V Uhrách byla zavedena řádná správa teprve po rozvratu zřízení kmenového. Zásadou o to přísluší králi Štěpánu I., který z absolutní moci postavil organizaci státu na nové bezpečné základy. Organizace tato byla provedena podle vzorů cizích, v první řadě francouzských, což ostatně v předmluvě ku 2. dekretu Štěpánovu obratem „antiquos et modernos imitans augustos“ se také výslovně doznává.

A. / Správa ústřední.

Jako v jiných státech, tak i v Uhrách nebylo původně rozdílu mezi úředníky dvorskými a úředníky státními resp. zemskými. Dvorní úředníci obstarávali i veřejnou správu a teprve postupem doby se přeměnili na úředníky státní /zemské/. Důsledkem toho se správa ústřední aspoň zpočátku kryje se správou královského dvora.

V čele královského dvora stál comes palatinus, palatin, nádorispán /v Čechách nádvorní župan, jehož hodnost zanikla až během 13. stol./ Palatin vedl správu, zejména vojenskou, byl i náčelníkem královského služebnictva a zastupoval na soudu krále.

V Pořadí za ním byl judex curiae regiae /országbíró/ původně zvaný comes palatinus minor, poněvadž byl původně jen dočasným zástupcem palatinovým v královské kúrii /curia regalis/. Později, když odloučením

od kurie královské vznikla zvláštní palatinova kurie, stal se iudex curiæ regiae představeným této královské kurie /královského soudu/. Kancléř byl představeným královské kanceláře; byl to hodnostář duchovní, arcibiskup ostrihomský. --- Pokladník /magister tavernicorum/ byl správcem královské komory. Zvláště byl pokladník pro krále a zvláště pro královnu. Vedle těchto hlavních úřadů dvorských byly tu ještě podřadné úřady dvorské podle vzorů západních a pod vedením zvláštních mistrů neboli hrabat /magistri, comites/.

Vývojem doby nastaly v této organizaci dvorské určité změny. Palatin zůstává l. a nejdůležitějším úředníkem, ale není již úředníkem jen královským. Vliv stavovský jej postihuje, takže jest již úředníkem stavovským /zemským/. Právní postavení palatinovo bylo upraveno v t. zv. článkách o úřadu palatinském z r. 1485. Palatin jest zástupcem královým /locumtenens regius/ v době, kdy král jest mimo zemi, jest v podstatě místokrálem a vykonává také všechna práva královská kromě práv výlučně králi příslušejících /reservátních/. Po smrti králově palatin svolává sněm ku volbě krále, jest poručníkem nezletilého krále a zemským vladařem. Jest dále nejvyšším velitelem vojska, prostředníkem mezi králi a stavy v jejich sporu a vůbec strážcem ústavy.

Za Ferdinanda I. byl palatinát rozdělen ve tři úřady a tím ve skutečnosti potlačen. Vznikly z něho: úřad královského místodržícího /locumtenens regius/, který se stal také nejvyšším revisním soudcem /iudex primarius/. Úřad nejvyššího zemského hejtmána neboli kapitána pro věci vojenské. Úřad místodržícího palatinova /locumtenens palatinalis propalatinus/ pro soudcovské funkce palatinovy. Úředníci tito nebyli voleni sněmem, nýbrž jmenováni králem, takže to byli po výtce úředníci královští. Královskému místodržícímu byla dána k ruce místodržitelská rada uherská. /locumtenentia, consilium locumtenentis, locumtenantes et consiliarii regni/ pro zemskou správu a pro soudnictví.

Mírem vídeňským z r. 1606 a před korunovačními články z r. 1608 byl úřad palatina opět obnoven a bylo stanoveno, že palatina má voliti na doživotí sněm ze čtyř osob navržených králem. /dva katolíci a dva protestanti/. Zemře-li palatin, jest král povinnen svolati do roka po smrti palatinově sněm k volbě nového palatina; neučiní-li tak král, jest oprávněn svolati sněm k volbě palatina iudex curiæ regiae,

po případě nejvyšší taverník. Palatin řídí v nepřítomnosti králově vládu spolu s královskou radou. Přesto však palatinát zůstal někdy neobsazen, byl dokonce později i zrušen a znovu obnoven teprve v r.1681. Královská rada uherská, někdy zvaná také říšskou radou, měla se s králem raditi o všech důležitých věcech zemských; skládala se z předních hodnostářů říšských, prelátů i magnátů, načas také ze zemanů. Když král byl mimo zemi, vedla spolu s palatinem vládu v zemi a byla tudíž také radou místodržitelskou. Vedle královské rady byla zde dále královská kancelář, úřad zpočátku jen expediční, později kolegiální. Za Karla VI. /jako krále uherského II./ byly vytvořeny dva kolegiální úřady, královská uherská kancelář a královská rada místodržitelská. Královská uherská kancelář, která od r.1690 byla ve Vídni, byla úřadem dvorským podřízeným přímo králi; Byl to nejvyšší správní a soudní úřad pro vlastní Uhry. V čele stál nejvyšší dvorský kancléř, zprvu arcibiskup ostřihomský, od r.1731 magnát světský. Za Josefa II. byla uherská dvorská kancelář spojena se sedmihradskou ve dvorskou kancelář uhersko-sedmihradskou, ale za restaurace leopoldovské byla dvorská kancelář sedmihradská zase oddělena. Královská rada místodržitelská byla organisována podle vzoru českého místodržitelstva a měla na starosti správu vnitřní. Předsedal v ní palatin, po případě nejvyšší dvorský sudí nebo taverník. Jí byly podřízeny úřady municipální ve stolicích a v královských městech. Královská rada místodržitelská korespondovala s králem prostředkem uherské dvorské kanceláře. Soudnictví bylo rovněž reorganisováno za Karla VI. Královská curie byla rozdělena a vznikly z ní dva soudy: tabule septemvirální, která byla nejvyšším soudem pro všechny země koruny uherské a jíž předsedal palatin, a tabule královská, která byla soudem odvolacím a v některých věcech i stolicí prvou a jíž předsedal královský personál. Pro věci finanční byla za Ferdinanda I. zřízena uherská komora pod předsednictvím královského thesauraria, na kterého přešla působnost taverníkova. Uherská komora byla celkem podřízena dvorské komoře ve Vídni.

B. / S p r á v a m í s t n í .

1/. Vývoj až do počátku 19. stol.

Celá říše byla rozdělena na stolice neboli komitáty /comitatus, vár-megye/. V čele každé stolice stál hrabě comes, /župan, ispán/.

Středem každé stolice byl hrad /vár-megye/. Při rozdělení říše na stolice bylo, jak se zdá, směrodatné rozdělení na staré slovanské župy, a v místech, kde svého času byla správa římská, na staré římské cilitates.

Každá stolice byla, pokud jde o její správní ústrojí, obrazem královského dvora v malém. Župan řídil správu, spravoval královské jmění, vymáhal dávky a pokuty, vodil vojsko do pole a soudil ve věcech jak civilních tak i trestních. Jemu k ruce byli přidáni tyto úředníci: dvorský soudce /comes curialis/ původně soukromý zřízenec županův, později podžupan /vicecomes/, vojenský hejtman a ministeriálové /jobagiones castrenses/. Županovi je podřízeno veškeré obyvatelstvo stolice bezvýjimky.

Co do velikosti nebyly stolice stejné a rovněž jejich počet se vývojem doby měnil.

Za pozdějších arpádovců, když neomezená moc panovnická začínala klesati, nabývala ve veřejné správě zejména ve stolicích, nižší šlechta, t. zv. servientes regis, čím dále tím více vlivu. Avšak za Andegavců nastal obrat. Vynořuje se nová šlechta, resp. aristokracie, směr šlechty rodové a služební, a šlechta nižší ustupuje rozhodně do pozadí. A jak při dvoře se odlučuje tato aristokracie od šlechty nižší, tak i ve stolicích dochází k odloučení šlechty od nižších tříd obyvatelstva.

V té době se začíná již rýsovat magistrát stolice. V čele stolice je comes, nyní nadžupan, pod ním jeho zástupce, vicecomes, podžupan. Podžupan byl původně ustanovován od nadžupanů. Změna nastává počátkem 16. stol. potud, že podžupan jest ustanovován nadžupanem ze šlechty usedlé ve stolicích v dohodě se stoličními obcemi. Od pol. 16. stol. jest však podžupan již volen stolicí a nadžupanovi přísluší jen právo zvoleného potvrditi. Dále jsou tu notáři, jichž počet roste zavedením písemného řízení. Za úředníky se doc. azují jen šlechtici. Stolicí řídí a spravuje shromáždění stoliční /universitas nobilium/, ze kterého jsou nešlechtici již vyloučeni.

Území stoliční se dělí na okresy /procesus, jarás/; v čele každého okresu jest slůžný /judex nobilium, szolgabíró/.

Od doby habsburské význam stolid vůči hledě stoupá. Stolice se stávají samosprávnými tělesy; současně jsou však také zárukou ústavních práv a politických svobod a ohniskem národních resistance. V tomto směru se osvědčuje jejich význam, zejména v dobách, kdy říšské sněmy jsou svolávány čím dále tím řídčeji. Ježto čl.zák.33 s r.1545 stanovil, že župané a podžupané nesmějí povádět taková nařízení krále nebo místodržícího, která se příčí zákonům zemským, stolice, odvolávající se na tento předpis zákona, mohly mařiti absolutistické pokusy uherských králů. Zákony a královská nařízení byly tudíž prováděny, poněvadž tu nebylo jinakých orgánů veřejné správy, samosprávnými stolicemi. Příčilo-li se tudíž některé královské nařízení zákonu, stolice je prostě neprovedla a královská moc neměla ani moc, ani prostředky, aby výkon takového svého nařízení prosadila.

V první pol. 18. stl. byla správa stoliční nově upravena. Nadžupan jest povinnen sídliti v stolici a řídit sám všechny věci. Nadžupana jmenuje král, kdežto podžupana a ostatní úřednictvo stolice volí valné shromáždění stolice /universitas nobilium comitatus/; volí se každý třetí rok /tak zv. restaurace úřadů/. Volba se koná v ten způsob, že nadžupan navrhuje na každé místo 4 kandidáty /t.zv. právo kandidační/, a valné shromáždění stolice z těchto 4 kandidátů volí jednoho. Nadžupan navrhuje vždy nové kandidáty; jen na úřad podžupana může navrhnouti i podžupana dosavadního.

Vedle stolic mají v ústavní a správní skladbě uherského státu důležité místo:

- 1./královská svobodná města,
- 2./privilegované distrikty.

Ad 1./ Královská svobodná města /civitates liberae regiae/ jsou podřízena přímo králi a tvoří královskou komoru. *peculium coronae*/.

Přísluší jim říšské stavovství s právem seděti a hlasovati na říšském sněmu; zároveň s privilegovanými distrikty tvoří čtvrtý stav zemský.

Jsou vyňata z pravomoci stoliční a mají úplnou samosprávu v ohledu jak politickém, tak i soudním. V čele jest volený magistrát, který vede správu politickou a jest podřízen přímo zemské instanci; vykonává také v první stolici pravomoc soudní a má *jus gladii*. Magistrát

má dále autonomii t.j.má právo vydávati i statuty městské, které se ovšem nesmějí přičítati zemským zákonům a platí přirozeně jen pro obvod dotčeného města.

Ad 2./Privilegované distrikty měly obdobné postavení, jako královská města, bylo však jich více a jejich právní postavení nebylo všude stejné. V tom se však shoduje právní postavení všech těchto distriktů, že jim přísluší říšské stavovství s právem sedět a hlasovati na říšském sněmu. Mají rovněž samosprávu obdobnou jako královská města.

3./ Místní správa na sklonku doby absolutistické.

Bezprostředně před r.1848 je místní správa organizována takto:

Nejvyšším úředníkem ve stolici je nadžupan /föispán/; jest jmenován králem jako důvěrník koruny a zástupce králů ve stolici a má také místo a hlas ve sněmovně magnátní.

Nadžupanu k ruce jest volen magistrát stolice, který se skládá z podžupanů, notářů, fiškálů, výběrčích, služných, z přísežných neboli jurassorů a z řady dalších subalterních úředníků.

Podžupan /vícecomes, alispan/ jest vlastně duší samosprávy. V jeho rukách jest v podstatě veškerá správa stoliční. V každé stolici jsou dva podžupané: vícecomes ordinarius, který má přikázány soudní věci a vícecomes substitutus, který řídí věci politické. Duší samosprávy je takto vícecomes substitutus.

Notář je tajemníkem stolice: vede protokol o schůzích, vyřizuje akta a spravuje archiv; spolupodepisuje věci, jdoucí ze stolice.

V každé stolici jest řádný notář /notarius ordinarius/ a jemu k ruce je dáno několik vícenotářů.

Fiškál jest právním zástupcem stolice a strážce zájmů fiskálních; jemu k ruce jsou přidány substitutů.

Genrální výběrčí daní /perceptor generalis/ spravuje jmění stoliční a má na starosti pokladny stoliční, kteréž jsou dvě: vojenská neboli kontribuční, ze které se vydržuje stálé vojsko, a stavovská, neboli domestikální, ze které se hradí výlohy ostatní, diety poslanecké, služné úředníků a osattních zřízenců stoličních, náklady správy a vůbec výdaje stoliční.

Venkovským úředníkem jest služný /judex nobilium, szolgabíró/, který vede politickou správu v okresích /járás/ na které jest stolice rozdělena. V sídle stolice jest pravidlem vrchní služný a počet služný

se řídí podle počtu okresů.

Vešle těchto úředníků hlavních jsou dále úředníci subalterní: archiváři, účetní, registratoři, kancelisté atd.

Výše uvedení úředníci nejsou ustanovováni na doživotí, nýbrž jsou voleni na tři leta valným shromážděním stoličným /t.zv.restaurace/ a to aklamací. Tito úředníci tvoří magistrát stolice.

Stolice má dva orgány.

1./výkonný. Tímto výkonným orgánem jest magistrát stolice, t.j. souhrn výše jmenovaných úředníků stoličních.

2./usnášející se a dohlédačí. Tímto orgánem jest shromáždění stoliční neboli kongregace, které jsou opět dvojí.

a./valné shromáždění neboli generální kongregace; to jsou všechny stavové stolice. Valné shromáždění se schází jednou za čtvrt roku, aby projednávalo věci stoliční; jeho usnesení se předkládají přímo králi ku schválení. Před sedá nadžupan nebo podžupan. Na valné shromáždění docházejí vyšší stavové osobně; královská města jsou zastupována svými zástupci. Hlasuje se podle hlav. Valné shromáždění má tento obor působnosti; volí po dvou poslancích do sněmovny dolní /tabule stavovská/ dává jí instrukce a sepisuje stížnosti na sněmu; vyhlašuje a vykonává zákony a nařízení, při čemž má proti nařízení vlády právo representace; koresponduje s valnými shromážděními jiných stolic; usnáší se ^{na}statutech stolice; vykonává vůbec dohled na celou správu stoliční; má právo odepřítí berně a rekruty sněmem nepovolené.

b./partikulární; tím jsou magistrát stolice a nejpřednější stavové. Partikulární kongregace má rovněž právo usnášeti se o věcech stoličních, nikoli však s platností konečnou, nýbrž s výhradou dodatečného schválení od kongregace generální. Partikulární kongregace byly svolávány v naléhavých případech pro vyřizování věcí, které nestrpěly odkladů. Předsednictví v nich je totéž jako v kongregacích partikulárních.

H l a v a II.

Veřejná správa v době moderní. až do převratu z.r.1918.

Dříve než bude přikročeno k věci, jest záhodné přičiniti dvě poznámky:

1./Není úkolem této hlavy líčiti veškeru správní organizaci uherskou, pokud se uplatňovala na území dnešního Slovenska a Podkarpatské Rusi,

práva ta jsou:

- a./dohlíží na samosprávu a hájí v municipiu zájmy státní; k tomu účelu svolává nejméně dvakrát do roka kontrolní komise, jejímiž členy jsou: podžupan, vrchní notář, fiškál /v městech municipálních magistrátní radové/ a dva členové voleni výborem municipálním;
- b./dohlíží na správný chod úřadů a shledá-li nějakou závadu, zjednává ihned potřebnou nápravu;
- c./vykonává disciplinární moc nad úřednictvem municipia a může je i sesaditi a nahraditi jinými; vyjimka jest jen, pokud jde o podžupana, neboť právo sesaditi podžupana přísluší valnému shromáždění;
- d./má tak zv.právo kandidační na místa úřednická, která se obsazují volbou.
- e./jmenuje úředníky čestné a manipulační;
- f./rozděluje po slyšení podžupana resp.vrchního slúžného slúžné po okresích;
- g./může po případě udíleti i rozkazy podžupanovi;
- h./má právo usnesení valného shromáždění, které se podle jeho soudu přičí zákonu, zastaviti a předložiti vládě k rozhodnutí.

2./Ostatní orgány municipia:

a./ve stolicích:

výkonné orgány stolice jsou jednak úředníci ústřední, jednak úředníci správy zevnější neboli okresní, jednak úředníci pomocní a manipulační. Ústřední úředníci jsou: podžupan, vrchní notář a vicenotáři, vrchní fiškál a vicefiškálové, předseda přisedící stolice sirotčí.

Úředníci správy zevnější neboli okresní jsou: vrchní slúžný a slúžní a okresní lékař.

Podžupan jest duší samosprávy, v podstatě prvním úředníkem a zákonným zástupcem stolice. Řídí vnitřní správu stolice; jemu přísluší činiti všechna opatření, pokud nejsou tu příslušná valné shromáždění, správní výbor nebo jednotliví jiní orgánové. Provádí také občasnou revisi vnitřní správy obcí. Podává ve valném shromáždění municipálnímu výboru a nadžupanovi podrobnou zprávu o svých opatření, jakož i o poměrech ve stolicí. Mnohem obsáhlejší jest jeho obor působnosti na základě zvláštních zákonů, takže lze říci, že zasahá do všech oborů správy jako instance buď prvá nebo druhá.

nýbrž tu její část, která je pro nás předně důležitá. Z toho důvodu lze pokládati za zbytečné ^{líčiti} organizaci správy ústřední, takže hlava tato zůstává obmezena jen na správu místní.

2/. Tato místní správa nebude zde líčena podle jednotlivých odvětví správy vůbec, na př. správa vnitřní, zdravotní, finanční atd., nýbrž souhrně podle orgánů, kterými je místní správa prováděna. Důvod toho jest, že správa ta je vedena z části orgány státními, z převážné části však orgány samosprávnými; to platí nejen o správě v jejím celku, nýbrž také o jednotlivých jejích odvětvích. Vyjimku z toho činí snad jen soudnictví, které jest opatřováno orgány jen státními, ačkoli i zde jako zvláštní soudy fungovaly soudy obecní pro věci nepatrné ceny, které nebyly obsazeny soudci státními.

Veřejná správa místní na Slovensku a Podkarpatské Rusi jest podle vzoru anglického selfgovernmentu a ve své právní povaze t.zv. vrchnostenská samospráva, t.j. orgány správy veřejné jsou úředníci státní a živel laický, volený občanstvem, kteříž oba tvoří jeden sbor. Těžištěm místní správy jest municipium.

Municipium/törvényhatóság/ jest veřejná korporace, tudíž osoba právnická práva veřejného, s vlastním jménem, které podle zákona také samo spravuje. Municipium může býti ustaveno jen zákonem; rovněž jen zákonem lze stanoviti územní jeho obvod a změny v tomto obvodu.

Municipia jsou dvojí:

1./stolice neboli komitáty, t.j. určitý územní obvod se všemi obcemi v tomto obvodu obsaženými, pokud ovšem některá obec sama není municipiem.

2./municipia městská, t.j. města, která jsou ze svazku stoličního vyřazena a tvoří sama pro sebe municipium. Tato města se nazývají také města municipiální.

O municipiích vůbec jedná čl.zák.21 z r.1886, doplněný čl.zák.20 z r.1901. Výkonné orgány municipia jsou:

1./nadžupan. Nadžupan stojí v čele municipia; jest to úředník nikoli volený, nýbrž jmenovaný králem k návrhu ministerstva vnitra. Jest to důvěrník vlády a zástupce moci vládní a výkonné. Vedle toho přísluší jemu také určitá pravomoc v oboru vlastní samosprávy /viz níže/

Vrchní notář resp. notář jest tajemníkem stolice, vede protokoly valného shromáždění, jakož i všech výborů a komisí a koncipuje také veškerá usnesení, jdoucí ze stolice. Předepisuje listiny, jež se vyhotovují jménem stolice a podává ve valném shromáždění o všech těchto věcech zprávu. Zajde-li co z župana, jest zákonným jeho zástupcem. Vrchní fiškál resp. fiškál jest právním zástupcem stolice; jeho dobré zdání jest nutné ve všech věcech, kde jde o právní posouzení věci, před usnesením. Má právo podati prostředkem nadžupana odvolání ku příslušnému ministru proti každému usnesení stolice, které se příčí zákonu, právnímu obyčeji, statutu nebo samosprávě.

Vrchní slůžný resp. slůžný jest prvním úředníkem okresu; jest orgánem opatřeným mocí diskreční /rozhodující/ a jeho postavení lze přirovnati k postavení okresního hejtmana v zemích předlitavských. Jest v neustálém styku s podžupanem, jehož pokyny jsou proň závazné. Z rozhodnutí slůžného jde stížnost ^k podžupanovi.

Obor působnosti osatních úředníků stanoví stolice sama, ovšem s výhradou schválení ministerstva vnitra.

b./ v městech municipálních.

Zde orgány municipia jsou starosta, policejní hejtman, magistrátní radové, vrchní fiškál a vrchní notář vedle úředníků pomocných a manipulačních. Orgánů tak zv. správy zevnější v městech municipálních není. Starosta /polgármester, Bürgermeister/ má postavení obdobné jako podžupan ve stolicích; jako odvolací instance funguje však mnohem řídčeji, ježto v tomto směru vstupuje zpravidla na jeho místo magistrát. Policejní hejtman jest orgánem správy bezpečnostní; není volen valným shromážděním, nýbrž jest jmenován nadžupanem a to na doživotí.

Vrchní notář a vrchní fiškál resp. notáři a fiškálové mají tutéž působnost jako ve stolicích.

Starosta, policejní hejtman, magistrátní radové, vrchní notář a vrchní fiškál tvoří dohromady magistrát městský jakožto výkonný orgán municipia. Obor působnosti municipia jest celkem trojí:

A./Obor vlastní působnosti; v tomto oboru spravuje municipium vlastní věci a jest svazkem po výtce samosprávným.

B./Obor přenesené působnosti; v tomto oboru zprostředkuje municipium veřejnou správu v obvodu svého území, jest tudíž svazkem, který vede

takřka výlučně veřejnou správu na svém území. Vedle toho vede municipium také agendu vrchnoporučenskou.

C./Obor politických práv; municipium jest nositelem určitých práv politických.

Ad A/.Vlastní působnost.

V oboru působnosti vlastní vyvíjí municipium tuto činnost:

a/ spravuje samostatně své vnitřní věci,

b/ provádí svá usnesení a nařízení,

c/ stanoví náklady na správu, pečuje o jejich úhradu a zdělává k tomu účelu svůj vlastní rozpočet. Ve všech těchto třech bodech přísluší vládě právo dozorčí. Ministr vnitra jest oprávněn působnost municipií v těchto bodech dáti kdykoli svými orgány vyšetřiti;

d/ volí své úřednictvo, pokud ovšem toto úřednictvo není jmenováno jinými orgány;

e/ usnází se na svých statutech. Tyto municipální statuty/törvényhatóság szabályrendelet/ nesmějí odporovati ani zákonu ani nějakému vládnímu nařízení, ani nějak porušovati práva obcí na samosprávy zákonem zaručená, a jejich působnost se může vztahovati buď na celý obvod municipia a nebo jen na některou jeho část. Statuty ty jest předem nutno předložiti příslušnému ministru k opatření t.zv.doložky p ředkládací. Ministr má ovšem právo zkoumati statuty tyto inmerito a může před rozhodnutím slyšeti ještě municipium. Neschválí-li ministr statuty ze zákonného důvodu, má municipium právo stížnosti na správní soud. Opatří-li však ministr statuty doložkou předkládací, nabývají tyto platnosti 30.dnem po prohlášení této doložky. Statuty jest vyhlásiti v úředním listu municipia.

Usnesení municipia lze, pokud zvláště není nic jiného stanoveno, vykonati ihned, Avšak usnesení municipální, jichž obsah tvoří stanovení rozpočtu, zcizení nebo nabytí nemovitého jmění, opatření zápůjčky, uzavření nebo provedení smluv zatěžujících jmění municipia, pokud ovšem smlouvy ty nejsou již obsaženy ve schváleném rozpočtu, zařízením veřejných dílem, systemisování nových úřadů a zrušení úřadů již zřízených a vůbec všechna usnesení, pro která zákon předpisuje vyšší schválení, lze provésti jen tehdy, byla-li ministerstvu zvláště předložena a teprve potom byla-li také ministerstvem schválena.

V oboru této vlastní působnosti orgán municipia jest výbor municipální, který se skládá:

- a/ z polovice z nejvyšších poplatníků, kteří mají tudíž hlas virilní;
- b/ z polovice ze zástupců volených;
- c/ z nejvyšších úředníků municipálních.

Počet členů výboru municipálního se řídí počtem obyvatelstva dotčeného municipia. Avšak úhrnný počet virilistů a zástupců volených nesmí být menší než 120 ve stolicích a 48 v municipiích městských a vyšší než 600 ve stolicích a 400 v municipiích městských; nejvyšší úředníci municipální se přirozeně do tohoto počtu nečítají. Volba zástupců volených se koná podle okresů, které jsou upraveni tak, že v každém volebním okrese musí být nejméně 200 a nejvýše 600 voličů.

Municipální výbor má 2 orgány:

- a/ valné shromáždění neboli generální kongregaci,
- b/ stálý výbor tohoto municipálního výboru.

Ad a./ Valné shromáždění jest valný sbor municipálního výboru. Schází se, jak statuty dotčeného municipia nařizují. Jest však v roce konati nejméně dvě řádné schůze tohoto valného shromáždění a to jednu z jara; která jest pověřena zkoumáním účtů z předešlého roku a druhou na podzim, jejímž úkolem jest stanoviti rozpočet na rok příští. Mimořádné schůze valného shromáždění se konají podle potřeby. Schůze valného shromáždění svolává ve stolicích nadžupan, a neb, je-li místo nadžupana uprázdněno nebo zašlo-li cos na župana, vyjíměčně i podžupan, v městech municipálních nadžupan resp. starosta. Na mimořádných schůzích lze projednávat ovšem jenom ty věci, které jsou obsaženy v programu předem stanoveném.

Příslušnost valného shromáždění jest velmi obsáhlá. Valné shromáždění stanoví statuty municipální, vykonává volby úředníků municipálních, stanoví správní okresy /járás/, jakož i okresy pro volby členů municipálního výboru; nad to pak jest toto shromáždění obecně příslušné pro všechny vnitřní věci municipia.

Valným shromážděním předsedá ve stolicích nadžupan, anebo, zašlo-li jej cos, podžupan; v municipálních městech starosta, po případě vrchní notář.

Ad b/ stálý výbor jest pomocný orgán valného shromáždění; připravuje pro ně všechny důležitější věci. Moc diskreční /rozhodující/

stálý výbor nemá. Předsedou jest nadžupan. Výbor tento jest volen valným shromážděním na 3 roky. Stálý výbor jest jen ve stolicích. V městech municipálních úkoly stálého výboru obstarává magistrát/tanács/ s tím rozdílem, že magistrát nepřipravuje jen vyřízení důležitějších věcí, nýbrž jest také orgánem výkonným, a to nejen v oboru správy vnitřní resp. vlastní nýbrž i v oboru správy přenesené.

Ad B/Obor působnosti přenesené.

V oboru této působnosti vykonává municipium politickou správu ve svém okrsku.

Orgány této politické správy jsou:

1. ve stolicích v pořadí instančním: vrchní slůžný, podžupan a správní výbor;

2. v městech munic.: starosta, magistrát, policejní hejtman a správní výbor.

Správní výbor. Správní výbor jest instituce naskrze moderní, zavedená čl. zák. 6, z roku 1876. V něm se jasně zračí t. zv. vrchnostenská samospráva. Pravomoc správního výboru vztahuje se nejen na vnitřní správu, vyjímajíc správu majtkovou, nýbrž i jako vlastní obor působnosti, na obor působnosti přenesené; jest totiž orgánem nejen samosprávy, nýbrž i správy politické. Správní výbor se skládá jednak z úředníků, jednak ze členů volených. Tito počtem 10, jsou voleni valným shromážděním municipia na 3 roky; pasivní právo volební zde nemají úředníci státní, úředníci municipální a obecní představení.

Úředníků je 11. Z toho je státních úředníků 6. Jsou to: nadžupan, státní zástupce, přednosta finančního ředitelství, první úředník státního úřadu stavebního, správce státního hospodářského inspektorátu a školní inspektor. Úředníků municipálních je 5. Jsou to: podžupan resp. v městech mun. starosta, vrchní notář, vrchní fiškál, předseda sirotčí stolice a vrchní fysik. Celkem je členů 21, z nich jen 6 státních zřízenců, takže živel samosprávný má zde naprostou převahu.

Předsedou správního výboru jest nadžupan, aneb, zajde-li jej cos, ve stolicích podžupan, v městech mun. starosta. Zapisovatel jest vrchní notář, který se může dáti zastupovati notářem resp. vicenotářem; ovšem ani notář, ani vicenotář, poněvadž nejsou členy správního výboru, nemají tu práva hlasovacího. Úředníci, kteří nejsou členy správního výboru, fungují ve

věcech spadajících v jejich obor jako zpravodajové.

Schůze správního výboru jsou řádné a mimořádné. Řádné se konají měsíčně, pravidlem počátkem každého měsíce, mimořádné se konají podle potřeby.

Obor působnosti správního výboru jest trojí.

a/obstarává všechny věci, které jsou jemu zákonem přikázány;

b/jest úřadem disciplinárním pro úředníky municipia a obcí;

c/jest odvolací instancí a to:

aa/jako II. instance pravidlem při odvoláních z rozhodnutí podžupana, resp. v městech mun. magistrátu,

bb/jako III. instance pravidlem při odvolání z rozhodnutí, která učinil podžupan jako instance II., ovšem jen tehdy, když se rozhodnutí II. instance odchyluje od rozhodnutí instance I.

Z rozhodnutí, jež vydal správní výbor jako instance I. a II., jde pravidlem odvolání k ministerstvu, v případech však, kde správní výbor rozhodl jako instance III., lze podati stížnost jen ku správnímu soudu.

Správní výbor jest orgánem politické správy v municipiích a podává každého půl léta obš'rnou správu předsedovi ministerstva, který ji přidělí příslušným odborovým ministrům. Pokud jde o vnitřní správu, bdí správní výbor nad prováděním usnesení valného shromáždění. Pokládá-li nějaké usnesení za nezákonné, oznámí to valnému shromáždění, v případech neodkladných však podá zprávu příslušnému ministerstvu a zařídí se podle jeho pokynu.

Ad C./Obor politických práv.

Bylo řečeno již výše, že municipia měla značná práva politická, a že zejména v dobách, kdy sněmy nebyly svolávány, byla strážcem a oporou ústavního zřízení a vůbec ústavy zemské. Ovšem z politických práv, která jim příslušela, v době po r. 1848 mnohá již odpadla. Přes to měla municipia až do převratu důležitá práva politická.

Nejdůležitější práva tato jsou:

1. municipium, resp. valné shromáždění municipia volí t. zv. ústřední výbor, jemuž předsedá nadžupan. Tento ústřední výbor sestavuje a opravuje seznamy voličů do říšského sněmu a řídí volby do poslanecké sněmovny říšského sněmu.

2. municipium má právo rokovati o zemských a vůbec veřejných věcech a svá usnesení předkládati vládě; mohou se ve svých věcech obracet na

říšský sněm; mohou si dopisovati s jinými municipii, by i se zemskými úřady neuherskými v rámci monarchie lotrinské;

3. municipium má právo podávati proti vlád, nařízením, která pokládá za nezákonná nebo nevhodná, písemně vládě rozklad nebo-li representaci; rozklad ten má z pravidla účinek odkládací;

4. municipium má právo odpřítí výkon vládních nařízeních, která nařizují výběr daní nebo odvod rekrutů, jest-liže říšský sněm tyto berně nebo rekruty nepovolil.

S p r á v a o b e c n í .

Obec/község/jest nejnižší správní jednotka v organizaci správy veřejné. Právě tak jako municipium jest i obec korporace práva veřejného. Základy organizace obecní jsou obsaženy v čl. zák. 22 z r. 1886.

Podle tohoto zákona jsou 3 kategorie obcí:

1. Města s magistrátem regulovaným, t. j. upraveným podle obecního zákona.

2. Velké obce, t. j. obce takové, které nemají sice regulovaný magistrát, ale mohou dostáti svým zákonným povinnostem, zejména pokud jde o organizaci obecní, ze svých vlastních prostředků;

3. Malé obce, t. j. takové, které nemají dostatečných hmotných prostředků aby mohly dostáti svým zákonným povinnostem, takže jsou nuceny k tomu účelu spolčovati se s jinými malými obcemi a mají takto určité orgány s těmito spolčenými obcemi společné.

Přechod obcí z jedné kategorie do druhé může se státi jen se svolením ministra vnitra na žádost dotčené obce, po slyšení zúčastněných obcí a příslušného municipia. I bez žádosti z úřední moci může ministr vnitra na návrh příslušného municipia nebo v dohodě s ním, přeřaditi obec z vyšší kategorie do nižší, když dotčená obec, ač řádně po třikráte upomenuta, neplní svých zákonných povinností, nebo pozbude hmotných prostředků, nutných k plnění zákonných povinností.

Působnost obcí jest celkem dvojů:

1. vlastní,

2. přenesená.

Ad 1. V oboru vlastní působnosti spravuje obec své vlastní věci, t. j. spravuje obecní jmění, rozvrhuje a vybírá obecní daně a dávky, pečuje o obecní cesty a jim aké komunikace, o obecné školy a jim příbuzné ústavy, vykonává místní policii, pečuje o chudinství atd.

Některá usnesení v těchto věcech potřebují k tomu, aby bylo lze je vykonati, předchozího schválení municipia. Města s regulovaným magistrátem vykonávají nadto ještě pravomoc poručenského úřadu; tutěž pravomoc vykonávají i velké obce, kterým bylo propůjčeno právo vrchnoporučenská.

Ad 2. V oboru přenesené působnosti, fungují obce jako výkonné orgány správy státní a municipální, majíce povinnost vykonati nařízení vlády nebo municipia, aniž by o nich bylo lze v zastupitelském sboru vésti rozpravu.

Právo rozkladu nebo-li representace tudíž obcím nepřísluší.

Obce mají dvojí orgány:

1. Obecní zastupitelstvo neboli obecní representaci jakožto orgán se usnášející,

2. Obecní představenstvo jakožto orgán výkonný.

Ad 1. Obecní zastupitelstvo se skládá z 1/3 z virilistů, t. j. z největších poplatníků, z 1/3 ze členů volených; nadto pak jsou členy obecního zastupitelstva ti členové obecního představenstva, kteří mají mocí svého úřadu právo veta. Počet členů obecního zastupitelstva se řídí počtem obyvatelstva, takže na každých 100 obyvatelů připadá průměrně 1 zástupce. Úhrný počet zastupitelstva nesmí však činiti v malých obcích méně než 10 a více než 30, ve velkých obcích méně než 20 a více než 40, v městech s reg. magistrátem méně než 48 a více než 200 členů.

Valní schůze obecního zastupitelstva jsou buď řádné, buď mimořádné. Kdy a jak se koná řádná valná schůze, určují stanovy obce. V roce jest však vždy konati nejméně dvě řádné schůze a to jednu na podzim ku stanovení rozpočtu na rok příští a jednu z jara ku zkoumání účtů z roku předešlého. Tyto schůze jest položiti tak, aby byly vždy nejméně 1 měsíc před podzimním a jarním zasedáním valného shromáždění municipia. Mimořádné schůze se konají podle potřeby; valným schůzím předsedá v malých a velkých obcích obecní rychtář, aneb zajde-li jej os, zástupce rychtáře, v městech s reg. magistrátem starosta resp. náměstek starosty, po případě nejstarší člen městské rady. Ku platnému snesení je třeba prosté většiny.

Ad 2. Obecní představenstvo jest jinak složeno v malých, jinak ve velkých obcích a opět jinak v městech s reg. magistrátem.

V malých obcích jsou členy obecního představenstva: rychtář, /bírů/a jeho náměstek /těrvénybírů, nejméně dva radní, obvodní lékař a obvodní otec chudých.
Ve velkých obcích jsou členy obecního představenstva: rychtář, jeho náměstek,

nejméně 4 radní, pokladník, obecní notář/jegyzö/, jichž ostatně může být i více, otec chudých, řádný obecní resp. obvodní lékař a státní zvěrolékař. V městech s reg. magistrátem jsou členy obecního představenstva: starosta, policejní hejtman, magistratní radové, vrchní notář a notáři, vrchní fiškál a fiškálové, přisedící sirotčí stolice, pokladní, účetní, kontrolor, otec chudých, archivář, lékař, zvěrolékař, inženýr, obecní úředníci lesní a ostatní úředníci městští, jak jsou podle místních poměrů systemisováni. Z obecního představenstva měst s regulovaným magistrátem vychází pak zvláště ještě obecní rada užší, t. z. v. senát neboli magistrát, jehož členy jsou starosta jakožto předseda, policejní hejtman, magistratní radové, vrchní notář, vrchní fiškál a lékař.

Místa těchto činovníků se obsazují takto: v malých obcích rychtář a radní Jsou voleni přímo voličstvem obce, obvodní notář a otec chudých jsou voleni souhrnem obecních zastupitelstev spolčených obcí. Ve velkých obcích volí se přímo voličstvem rychtář, radní, otec chudých, obecním zastupitelstvem pak obecní notář a obecní lékař. V městech s reg. magistrátem jest policejní hejtman jmenován nadžupanem a to na doživotí a může být svého úřadu zbaven jen na základě nálezu disciplinárního. Ostatní představenstvo veškero a úředníci a manipulační jsou voleni obecním zastupitelstvem.

Pokud jde o trvání úřadu, jsou notáři a lékaři v městech s reg. magistrátem nadto úředníci pomocní a manipulační voleni na doživotí, ostatní členové představenstva v malých a velkých obcích na tři, v městech s reg. magistrátem na 6 let.

Dozor nad obcemi vykonávají jednak municipia jednak vláda. Municipiím přísluší zejména i právo, schvalovati určitá usnesení obecních zastupitelstev, pokud jde o správu majetkovou a hospodářskou. Vláda má právo rozpustiti obecní zastupitelstvo, kdyby jednalo proti blahu obce. Odvolací instancí z usnesení obecního zastupitelstva jsou podle povahy věci buď výbor municipální nebo správní výbor. Z rozhodnutí správního výboru se připouští další stížnost k ministerstvu vnitra jen tehdy, když rozhodnutí II. instance jest bodlišné od rozhodnutí instance I.

H l a v a I I I.

Veřejná správa na Slovensku a Podkarpatské Rusi po převratu
až do úplného sjednocení správy.

§ 1.

Všeobecná úvaha.

Převratem ze dne 28.října 1918 nebyla a z důvodů vyložených již v úvodu nemohla býti zavedena ihned jednotná správa na celé oblasti republiky Československé. Odlišnost této správy na jedné straně mezi zeměmi bývalé koruny České a mezi zeměmi bývalé koruny uherské, přestala teprve dnem 1. prosince 1928.

Bezprostředně po převratu až do úplného sjednocení správy v celé oblasti republiky byla veřejná správa na Slovensku a v Podkarpatské Rusi založena na právních pramenech celkem trojího druhu:

1. na právu uherském, jak zvykovém, tak i zákonném; tento druh právních pramenů se ovšem postupem doby uznatelně stíral;

2. na zákonech RČS a nařízeních vlády RČS;

3. na nařízeních plnomocného komisaře vlády RČS pro Slovensko, /ministra s plnou mocí pro Slovensko/ zřízeného po rozumu §14 zák. z 10. XII. 1918, č. 64 S. z. a n. na Slovensku a v Podkarpatské Rusi na nařízeních civilní správy.

Přes to, že odlišnost veřejné správy odstraněna nebyla, nastaly v důsledku převratu ve veřejné správě na Slovensku a v Podkarpatské Rusi pronikavé změny, které lze celkem shrnouti takto:

1. Úřední jazyk na Slovensku jest jazyk slovenský podle § 3 výše cit. zákona z 10. XII. 1918 č. 64 S. Z. a n. resp. podle zákona z 29. II. 1920 č. 122 S. Z. a n. na Slovensku a v Podkarpatské Rusi jazyk československý. Tím přestala zde býti maďarština jazykem státním.

2. Municipia přestala býti nositelem práv politických, příslušejících jim za staré ústavy uherské. Je to důsledek převratu a nových poměrů právních a politických, zde nastavších.

3. Soustava virilistů v zastupitelsských sborech jak municipiích tak i obecních mizí.

4. Zastupitelské sbory v obcích jsou složeny jednotně v celé oblasti republiky Československé.

5. V municipiích přestali úředníci volení a na jejich místo nastou-

pili úředníci jmenovaní buď ministrem s plnou mocí pro Slovensko buď ministrem vnitra, na Podkarpatské Rusi administrátorem resp. guvernérem, pokud jde o úředníky do VII. hodnostní třídy. Úředníci od VI. hodnostní třídy výše jsou ovšem v obou těchto zemích jmenováni presidentem rep. Převrat přinesl však mimo to ještě odlišnost ve státoprávních poměrech té části bývalé koruny uherské, která byla spojena v RČS. Jiné jest státoprávní postavení Slovenska a jiné opět Podkarpatské Rusi.

Slovensko tvoří integrující část RČS s jednotným zákonodárstvím, s jednotným zastupitelským sborem a pod jednotnou správou. Naproti tomu P. R. tvoří sice také integrující část RČS, ale jest samosprávným územím, vybaveným nejširší autonomií slučitelnou s jednotností RČS.

§2.

Slovensko.

A/. Doba přechodná.

Na Slovensku, poněvadž politické poměry a také státoprávní nebyly po převratu urovnány a autorita československého státu nedosáhla ihned na veškerou oblast dnešního Slovenska, nutno rozlišovati jakousi přechodnou dobu, než se politické poměry ustálily. Doba ta trvá asi do vydání ústavní listiny RČS.

Mimořádná přechodní ustanovení byla dána zákonem ze dne 10. prosince 1918 č. 64 S. Z. a n. Zákon ten ustanovuje toto: Uherské zákony a nařízení o zastoupení na uherském sněmu se zrušují. Všechny městské a obecní výbory se rozpouštějí a jejich pravomoc přechází na komise, ustanovené zmocněncem vlády/§1/. Státní, samosprávní hodnostáři, i církevní, úředníci a zaměstnanci bývalého království uherského se prozatím ponechávají ve svých úřadech s dosavadními požitky, složí-li slib poslušnosti republice československé a uzná-li zmocněnec vlády, že i jinak jsou se své úkoly/§2/.

Na Slovensku se úřaduje jazykem slovenským. O právu užívati jiných na Slovensku domácích řečí se vydá zvláštní nařízení/§3/.

Nejdůležitější nařízení však obsahuje § 14 tohoto zákona, který stanoví: Vláda má právo dáti některému svému členu plnou moc, aby vydával nařízení a konal vše na udržení pořádku, na konsolidování poměrů a na zabezpečení řádného státního života. Ku platnosti vydaných jím nařízení stačí jeho podpis.

Po rozumu tohoto § 14 byl zřízen skutečně také ihned ministr s plnou mocí pro Slovensko, se sídlem prozatím v Žilině, později v Bratislavě,

který při svém úřadu zřídil jednotlivé vládní referáty. Tím byl ustaven zvláštní vládní úřad zemský, podřízený přímo vládě RČS.

Nařízením tohoto ministra ze dne 30. prosince 1918 č. 597, uveřejněným v úř. sbírce zákonů a nařízení pod č. 12 z r. 1919 bylo zřízeno generální finanční ředitelství pro Slovensko, jakožto finanční úřad zemský se sídlem v Bratislavě, kterému byly podřízeny všechny finanční úřady a orgány na Slovensku.

Organisace politických úřadů byla upravena nařízením téhož ministra ze dne 5. III. 1919 č. 555 adm. neuveřejněným ani v úř. sbírce zák. a nař., ani v Úradných novinách slovenských. Takto: v čele každého municipia jest postaven župan jmenovaný ministrem s plnou mocí pro Slovensko. Jest to v podstatě státní úředník, skládá služební přísahu podle nařízení veškerého ministerstva ze dne 28. XII. 1918 č. 101 Sb. zák. a nař., jest kdykoli odvolatelný a může se rovněž kdykoli poděkovati z úřadu; jest však přes to povinnen setrvati tak dlouho v úřadu, dokud výše uvedený ministr nejmenuje na jeho místo župana nového. Plat jeho určuje rovněž tento ministr podle předpisů uherského práva, t. j. plat ministreského rady buď I. neb II. stupně podle velikosti a počtu obyvatelstva dotčené stolice. Nárok na pensi nemá, nýbrž přísluší jemu jen odbytné. Po dobu svého úřadování nemůže župan vykonávati jiné zaměstnání a nemá pasivní právo volební do národního shromáždění. Županu k ruce může k jeho návrhu ministr s plnou mocí pro Slovensko jmenovati jednoho nebo i více županských rádčů, kteří po dobu svého úřadování nesmějí vykonávati nijaké jiné zaměstnání.

Župan spojuje ve svých rukách pravomoc bývalého nadžupana, podžupana, po případě i vládního komisaře, jak ustanoví zákony a nař. RČS.

Županem byly po rozumu výše uvedeného nařízení rozpuštěny: municipální výbory municipií, výbory měst s reg. magistrátem, a výbory velkých obcí.

Na místo těchto sborů nastoupily nové orgány a to:

1. V municipiích zvláštní administrativní výbory, které byly složeny:

a/z úředníků předepsaných uherskými zákony, čl. 20 zák. z r. 1882, kterými jsou: státní zástupce, přednosta finančního ředitelství, první úředník státního úřadu stavebního, správce státního hospodářského inspektorátu, školní inspektor, vrchní notář, vrchní fiškál, předseda sirotčí stolice, vrchní fysik, konečně župan a je-li zřízen županský rádce, i tentož

b/z 15 členů vybraných z obyvatelstva stolice, které jmenuje župan.

Pravomoc tohoto administrativního výboru jest táž, jako bývalého správního výboru municipia; nadto přísluší jemu i kontrola aktů uvedených v §4 zák. z 10. XII. 1918 č. 64 S. z. a n., t. j. zcizení i pronájmy mezi živými, jakož i zastavení a reálné smluvní a exekuční zatížení nemovitostí. Tento administrativní výbor zastává konečně i funkci municipálního výboru, takže spojuje ve svých rukách pravomoc jak bývalého správního, tak i bývalého municipálního výboru stolice.

2. V městech s reg. magistrátem vstupuje na místo dosavadního magistrátu městská rada, která se skládá jednak z úředníků, jak předpisují staré uherské zákony, jednak z důvěrníků jmenovaných županem z občanů dotčeného města. Počet těchto důvěrníků musí býti o 3 větší než počet úředníků.

3. V obcích velkých a malých počet členů zůstává nezměněn.

V této době jest na Slovensku 21 municipium; z toho jest 17 stolic a 4 města municipální a to: Bratislava, Košice, Štávnice a Komárno.
B. / Období až ^{po} nabytí účinnosti zákona o župních a okresních úřadech.

Po vydání ústavní listiny byla politická správa na Slovensku upravena, poněvadž zákon o župních a okresních úřadech byl již vydán, prozatímně zák. ze dne 22. III. 1920, č. 210 S. z. a n. Zákonem tímto bylo dáno nejprve v §1 vládě zmocnění, aby vyžadovali toho veřejné zájmy, nehledíc ku platnému právu, nařízením sloučila 2 nebo několik žup, nebo i částky jejich, k výkonu vnitřní správy politické v jediný obvod správní s jediným úřadem župním a při tom, je-li toho potřeba, ponechala v dosavadních sídlech žup exposituru/ bylo tak nutno proto, že rozhraničovací čarou, kterou byly stanoveny hranice Slovenska, byly dosavadní uherské obvody stolic podstatně změněny/, rovněž, aby prohlásila města s reg. magistrátem za velké obce, a města municipální za města s reg. magistrátem anebo za velké obce. Dále bylo stanoveno, že správa v úřadech župních a slúžňovských na Slovensku bude ode dne, který bude určen nařízením, obstarávána výhradně státními úředníky, kteří jsou podrobeni zákonům a ustanovením platným pro státní úřednictvo v ostatních částech republiky.

V čele župního úřadu jest župan, který jest odpovědný za správu župy. Jeho náměstkem v úřadě jest politický konceptní úředník ustanovený při župním úřadu hodnostní třídou nejvyšší, a-li ministr vnitra neučiní jiné opatření. Župan musí míti způsobilost ku konceptní službě v politické správě; z tohoto ustanovení lze činiti výjimky, jen v prvých 5 letech

účinnosti tohoto zákona:

K obstarávání agendy při župních a slúžnovských úřadech jest županovi přidělen ministerstvem vnitra potřebný počet konceptního odborného účetního manipulačního i sluhovského personálu. Personál ten musí vyhovovati podmínkám, které jsou pro služby toho druhu stanoveny ustanoveními platnými v ostatních částech republiky; výjimky z tohoto ustanovení mohou býti činěny se svolením ministerstva vnitra jen v prvých 5 letech účinnosti tohoto zákona.

Úředníci a zřízenci volení v městech municipálních musí býti potvrzeni ministrem vnitra; dokud nebyli potvrzeni, nemohou úřady, na které byli zvoleni, nastoupiti nebo je vykonávati.

Zákon tento nabyl účinnosti dnem vyhlášení. Jím byla vláda také zmocněna, aby ustanovení tohoto zákona nařízením rozšířila zcela nebo zčásti i na území Podkarpatské Rusi.

Téhož dne byl vydán zákon o obecních a obvodních notářích na Slovensku č. 211 S. z. a n. Zákon tento stanoví:

Úřad obecního nebo obvodního notáře budou ode dne, který bude určen nařízením zastávati jen státní úředníci, ustanovení podle tohoto zákona.

Obecní a obvodní notáře jmenuje ministr vnitra, který také určuje, počet systemisovaných notářských míst v každé obci nebo v každém obvodě, stanoví úřední sídlo obvodního notáře a má právo přesaditi notáře na kterékoli místo notářské na území Slovenska. Obecním nebo obvodním notářem může býti ustanoven, kdo vyhovuje všeobecným podmínkám pro ustanovení státní úředníkem a má alespoň způsobilost předepsanou uherským čl. zák. 20/1900.

Tato způsobilost může býti v prvých 5 letech účinnosti tohoto zákona se svolením ministra vnitra prominuta. Vláda se zmocňuje, aby nařízením rozšířila působnost tohoto zákona prozatím až do další úpravy zcela nebo zčásti i na území Podkarpatské Rusi. Zákon tento má nabytá účinnosti zároveň se zákonem o prozatímní úpravě politické správy na Slovensku. Bezprostředně na to byla upravena prozatímně také správa měst s reg. magistrátem na Slovensku a to zák. ze dne 31. III. 1920 č. 233 S. z. a n., který stanoví:

Působnost, která v městech s reg. magistrátem na Slovensku podle uherských zákonů, nařízení a městských statutů náleží starostovi, městskému policejnímu hejtmanu, magistrátním radům, hlavnímu notáři, hlavnímu fiškálovi,

přisedící a notářů sirotčí stolice, bude ode dne, který bude určen nařízením, obstarávána jen státními úředníky, ustanovenými podle tohoto zákona /státními úředníky při městech s regulovaným magistrátem. Státní úředníci tito jsou podrobeni zákonům a nařízením platným pro úřednictvo státní v ostatních částech republiky a musí míti způsobilost ku konceptní službě v politické správě; v prvých pěti letech účinnosti tohoto zák. mohou však se svolením ministra vnitra býti ustanoveni státními úředníky také ti, kdož tuto způsobilost nemají.

Magistrát se takto skládá výhradně ze státních úředníků. Státní úředníci, kteří obstarávají výhradně působnost přisedících a notářů sirotčí stolice, nejsou členy magistrátu.

Předsedou magistrátu jest starosta, který má právo přibrati k jednotlivým schůzím magistrátu podle potřeby i jednotlivé úředníky městské /nikoli státní/; tito úředníci mají v dotčené schůzi magistrátu hlas poradní.

Počet systemisovaných míst státních úředníků magistrátní^{ch} určí ministr vnitra. Mimo tyto státní úředníky magistrátní určuje obecní zastupitelstvo počet systemisovaných míst úředníků a zřízenců měst s regulovaným magistrátem /nestátních, neboli městských/, jakož i jmenuje tyto úředníky a zřízence. Usnesení tato vyžadují schválení županova.

Kteří městští úředníci měst s regulovaným magistrátem mohou býti členy obecního představenstva, určí ministr vnitra.

Města s regulovaným magistrátem jsou povinna uvéstí své statuty v soulad s ustanoveními tohoto zák. ve lhůtě, kterou určí ministr vnitra.

Působnost tohoto zákona může býti nařízením rozšířena prozatím až do další úpravy zcela nebo zčásti na území Podkarpatské Rusi.

Zákon tento nabude účinnosti zároveň se zákonem o prozatímní úpravě politické správy na Slovensku.

Po rozumu výše uvedených dvou zákonů čís. 210/1920 a 211/1920 byla vydána nařízení vlády republiky československé ze dne 21. května 1920 čís. 361 sb. zák. a nař. a ze dne 4. června 1920 čís. 383 sb. zák. a nař., kterými se stanoví den 1. srpna 1920 jakožto počáteční den, kterým bude správa v župních a slúžnovských úřadech vykonávána jen státními úředníky a zřízenci, kteří budou ustanoveni příslušnými orgány republiky, resp. jakožto počáteční den, kterým bude úřad obecního nebo obvodního notáře obstaráván

jen úředníky státními ustanovenými podle tohoto zákona. Nařízení, kterým dnem mají býti podle zákona ze dne 31.března 1920 čís.233 sb.zák.a nař. ustanoveni státní úředníci při městech s regulovaným magistrátem, vydáno nebylo, resp.v úřední sb.zák.a nař.není obsaženo.

Zákon ze dne 22.března 1920 čís.210 sb.zák.a nař.byl nařízením vlády rep.československé ze dne 27.července 1920 čís.476 sb.zák.a nař.rozšířen také na území Podkarpatské Rusi, a jako den, kterým se správa v župních a slúžnovských úřadech v Podkarpatské Rusi, jakož i politická správa vykonávaná při úřadu šéfa civilní správy v Podkarpatské Rusi bude obstarávána jen státními úředníky, kteří budou ustanoveni příslušnými orgány rep., stanoven 1.leden 1921. Rovněž zákon ze dne 22.března 1920 čís.211 sb.zák. a nař.o obecních a obvodních notářích byl nařízením vlády rep. čsl.ze dne 18.února 1921 čís.71.sb.zák.a nař.rozšířen na území Podkarpatské Rusi a bylo stanoveno, že vyhláškou ministra vnitra bude určen den, kdy úřad obecního a obvodního notáře v Podkarpatské Rusi budou obstarávati jen státní úředníci ustanovení podle tohoto nařízení; vyhláška ta však uveřejněna nebyla.

Zákonem ze dne 13.července 1922 čís.243.sb.zák.a nař.byla provedena prozatímní úprava obecního zřízení na Slovensku takto:

Města Bratislava a Košice přestávají býti městy municipálními a podrobují se předpisům pro města s regulovaným magistrátem, pokud tento zákon neustanovuje něco jiného. Volby do městského zastupitelstva, rady a komisí se provedou podle zák.ze dne 31.ledna 1919 čís.75.sb.zák.a nař. o řádu volení v obcích rep.čsl.s úchytkami, jak následuje.

Volených členů městského zastupitelstva jest 48. Volba starosty a jeho náměstků se děje tímto způsobem: městské zastupitelstvo volí ze sebe pětičlenné městské předsednictvo. Volba předsednictva se koná hlasovacím lístkem a každý člen zastupitelstva smí voliti jen jednu osobu; byla-li na hlasovacím lístku napsána dvě jména nebo dokonce i jmén více, počítá se hlas ve prospěch toho, který jest napsán na místě prvém. Škrtnutá jména se nečítají. Za zvoleny se prohlásí těch pět, kteří dostali poměrně nejvíce hlasů; při rovnosti hlasů rozhoduje los.Starostu města jmenuje vláda ze zvolených členů předsednictva. Ti dva ze zvolených, kteří dostali největší počet hlasů, jsou náměstci starostovi. Zbývající dva členové předsednictva mohou býti starostou pověřeni jeho zastupováním

v jednotlivých případech nebo v jednotlivých oborech jeho působnosti. Pokud jde o samosprávu, má starosta totéž postavení jako starosta města s regulovaným magistrátem podle čl.zák.22 z r.1886 s tím toliko rozdílem, že nepodléhá disciplinárnímu šetření zde stanovenému.

Vláda může starostu a jeho náměstky, poruší-li těžce své povinnosti anebo jich trvale zanedbávají s úřadu sesaditi. V tom případě, anebo nemohou-li tito ze zákonných důvodů vykonávat svůj úřad, pověří župan až do nastoupení nového starosty některého člena městského zastupitelstva výkonem pravomoci starostovy. V těchto případech, jakož i zemře-li starosta nebo svého úřadu se vzdá, jest župan povinnen svolati nejdéle do čtyř neděl městské zastupitelstvo k volbě nového městského předsednictva.

Městská rada se skládá ze 16 volených členů; z toho jest 5 členů předsednictva a zbývajících 11 se volí volenými členy městského zastupitelstva podle § 64.řádu volení do obcí rep.čsl., t.j.podle zásady poměrného volení členy příslušné skupiny volební nadpoloviční většinou hlasů.

Kromě těchto 16 členů volených jsou mocí svého úřadu členy městské rady městský notář a člen městského notářského úřadu hlavním městským notářem určený. Konečně mají právo účastniti se jednání městské rady s hlasem poradním odborníci vládou do městského zastupitelstva jako řádní členové tohoto zastupitelstva jmenovaní z odborů: humanitnězdravotního, sociální péče, kulturního, finančněhospodářského a stavebnědopravního, po jednom z každého odboru, avšak v celkovém počtu ne vyšším pěti; jeden z nich, určený městským notářem, jest však dalším řádným členem městské rady,

Městská rada připravuje a vykonává usnesení městského zastupitelstva ve věcech samosprávy a vede běžnou hospodářskou správu města, městských ústavů a podniků, jakož i nadací a fondů spravovaných městem, projednává rozpočet a závěrečné účty, dříve než je předloží městskému zastupitelstvu.

Působnost, kterou v městech s regulovaným magistrátem vykonávali dosud magistrát a jeho členové, přechází na městský notářský úřad, pokud tato působnost není vyhrazena městské radě. Spory o příslušnost vzešlé mezi městskou radou a mezi městským notářským úřadem řeší župní senát a, pokud tento nebude ustaven, župan.

Městský notářský úřad se skládá ze státních úředníků, které přiděluje ministr vnitra ⁿ dohodě s příslušným resortním ministrem, pokud jde o úředníky odborné. Přednostou jest městský hlavní notář, kterého zastupuje úředník hodnostní třídou nejvyšší, pokud župan neučiní opatření jiné. Schůzí městského notářského úřadu se mohou účastniti starosta a nevyšší dva jím určení členové městského předsednictva a to s právem hlasovacím. Které věci se budou vyřizovati kolegiálně, bude, pokud o tom nebude zákonného ustanovení, stanoveno nařízením.

V obcích velkých a malých se volba obecního zastupitelstva, starosty, náměstků starosty a obecní rady i obecních komisí komá podle řádu volební do obcí rep.čsl. a podle zákonů tento řád doplňujících.

V těchto obcích státní správu obstarává notář, jehož nařízení jsou obce a jich orgány povinny prováděti. V jiných věcech ve vnitřní správě přechází dosavadní působnost rychtáře na starostu, působnost představenstva a jeho členů na obecní radu a její členy. Dosavadní působnost notářů se zachovává.

Obecní a obvodní notáři jsou povinni účastniti se s právem hlasovacím všech schůzí obecního zastupitelstva, obecní rady i obecných komisí, a starosta jest povinnen je na tyto schůze zváti. Kdyby opatřením nebo usnesením obce nebo jejích orgánů byl porušen zákon nebo byla překročena působnost nebo bylo ohroženo blaho obce, má notář právo podati odpor, o kterém rozhodne slůžný. Vedle toho má notář právo odvolati se proti opatřením a usnesením obce a jejích orgánů.

Vláda jest oprávněna zmocniti nařízením velké obce, které byly dosud městy municipálními nebo městy s regulovaným magistrátem, aby i nadále spravovaly některé věci, které spravovala města s regulovaným magistrátem podle čl. zák. 22 z r. 1866 a přitom určití, jakým způsobem a kterými orgány jest tyto věci obstarávati. Totéž zmocnění může dáti vláda i jiným velkým obcím, které mají ráz města a jsou tak, aby ty věci spravovaly a nesly náklad s tím spojený,

Velké obce, kterým byla dána tato rozšířená působnost, dále municipální města a města s regulovaným magistrátem přeměněná na velké obce mají právo se označovati jako města.

Dohled na správu obecní byl utužen. Okresní náčelník resp. hlavní slůžný a v městech Bratislavě a Košicích župan jest oprávněn uložití starostovi

resp. jeho náměstků, zanedbají-li tito své povinnosti, pořádkovou pokutu do 5.000 Kč a může uložit obci náhradu nákladů vzniklých tím, že starosta přes svou zákonnou povinnost, nevykonal opatření, které mu bylo uloženo na základě platných ustanovení. Župan pak má právo, s vyloučením jakéhokoli opravného prostředku rozpustit obecní zastupitelstvo a učiní současně opatření o dočasné správě obecních věcí.

Po rozumu tohoto zákona bylo vydáno nařízení vlády rep.čsl.ze dne 23. listopadu 1922 č.325 sb.zák.a nař. Jím se předem stanoví, že tento zákon kromě ustanovení o volbách do velkých a malých obcí nabývá účinnosti zároveň s tímto nařízením. Dále bylo m.j.stanoveno, že působnost starosty, městského policejního hejtmana, pokud není přenesena na státní policejní ředitelství a magistrát ve věcech státní správy přejde dnem, který stanoví ministr s plnou mocí pro Slovensko, na městský notářský úřad. Působnost starosty podle uherského zákona, městského policejního hejtmana a magistrátu přikázaná ve vnitřní správě citovaným zákonem starostovi a městské radě přejde na tyto orgány, resp. na orgány správní komise, k nim, který určí starosta, resp. předseda správní komise k dohodě s městským hlavním notářem a jej řádně vyhlásí.

Přeměněná města municipální a města s regulovaným magistrátem jsou povinna uvést své statuty v soulad se změnou své právní povahy a s platnými zákonnými předpisy do šesti měsíců od účinnosti tohoto nařízení. Nařízení toto nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Krátce před tím byl nařízením vlády rep.čsl.ze dne 21.září 1922 č.275 sb.zák.a nař.vydaným po rozumu zákona ze dne 22.března 1920 č.210 sb.zák.a nař.inst tuce měst municipálních zrušena. Bratislava a Košice jsou prohlášena za města s regulovaným magistrátem a přičleňují se: Bratislava ku sídli bratislavské a Košice ku sídli abaujturnánské. Komárno se prohlašuje za velkou obec a přičleňuje se ke slúžnovskému úřadu komárnskému; Báňská Štavnice se prohlašuje rovněž za velkou obec a přičleňuje se k nově zřízenému slúžnovskému úřadu v Báňské Štavnici. Tímž nařízením byla celá řada měst s regulovaným magistrátem prohlášena za velké obce a přičleněna ke slúžnovským úřadům.

Zároveň bylo stanoveno, že v městech municipálních a v městech s regulovaným magistrátem, která byla tímto nařízením prohlášena za velké obce, působnost starosty, městského policejního hejtmana, magistrátu přejde

ve věcech státní správy na slúžnovské úřady a působnost sirotčích stolic na sirotčí stolice župní.

Vyhláškou ministra vnitra v dohodě s ministrem s plnou mocí pro Slovensko ze dne 29.prosince 1922 čís.412 sb.zák.a nař.jakožto den, kterým působnost starosty městského policejního hejtmana a magistrátu přechází v těchto městech na slúžnovské úřady, byl stanoven 31.prosinec 1922.

Nařízení vlády rep.čsl.ze dne 26.října 1922 čís.310 sb.zák.a nař.bylo po rozumu §§ 1 a 2 zák.o župních a okresních úřadech stanoveno, že zákon tento nabývá na Slovensku účinnosti dnem 1.ledna 1923.

Nařízením vlády rep.čsl.ze dne 3.listopadu 1922 čís.332 sb.zák. a nař. bylo tak na základě § 9 odst.3.zák. o župních a okresních úřadech stanoveno, že všechno jmění dosavadních stolic na Slovensku, mostatné fondy, nadace atd., které jsou ve správě těchto stolic, budou podle stavu zedne 31.prosince 1922 zjištěny orgánem, kterého ustanoví ministr s plnou mocí pro Slovensko v dohodě s ministrem financí. K zjištění jmění, samostatných fondů, nadací atd.bude použito soupisu sestaveného dosavadním županem. Ustanovený orgán přezkoumá tento soupis, co do úplnosti a právnosti i co do skutečnosti, vážnou-li na tomto jmění práva osob třetích a má-li toto jmění nějaké zvláštní určení. Výše uvedené jmění, samostatné fondy, nadace atd.přejdou dnem 1.ledna 1923 do dočasné správy toho župního úřadu, ^v jehož obvodě jest sídlo dosavadní župy. Požle výsledku tohoto zjištění zašle pak ministr s plnou mocí pro Slovensko ministru vnitra návrhy na odevzdání jmění do správy příslušných ministerstev, po případě do správy nebo do vlastnictví nových žup, resp.okresů. Nařízení toto nabude účinnosti zároveň se zákonem o župních a okresních úřadech.

Dnem 1.ledna 1923 zahájily na Slovensku župní a okresní úřady svou činnost a týmž dnem a na tomže území byly zrušeny a zastavily svou činnost dosavadní stolice, jejich orgány, správní výbory a slúžnovské úřady. Ježto pak volby do župních zastupitelstev a do okresních výborů nebyly ještě provedeny, bylo stanoveno, že až do ustavení župních zastupitelstev, župních a okresních výborů práva těmto sborům příslušející vykonává prozetím župan, resp.okresní náčelník.

Tím byly zbytky veřejné správy uherské na Slovensku odstraněny a zavedena zde veřejná správa československá.

Volby do župních zastupitelstev a do okresních výborů, byly zde, jak již výše v úvodu bylo řečeno, provedeny na podzim r.1923.

Zákonem čís.125/1927 byl však, jak také v úvodu bylo řečeno zákon o župních a okredních úřadech čís.126/1920 změněn a zákon tento nabyl na Slovensku /a v Podkarpatské Rusi/ účinnosti dnem 1.července 1928. Vládním nařízením ze dne 28.června 1928 čís.93 sb.zák.a nař.vydaným po rozumu tohoto zákona bylo pak stanoveno, že se sídla a obvody okresních úřadů shodují se sídly a obvody dosavadních okresních úřadů; při tom byly jak v sídle, tak i v obvodech dosavadních okresních úřadů provedeny některé změny.

§ 2.

Podkarpatská Rus.

A./ Státoprávní postavení.

O státoprávní posatevení Podkarpatské Rusi nebylo již od začátku jednotného názoru. Někteří kladli důraz na to, že tu jde o dobrovolné připojení a chtěli spatřovati ve spojení Podkarpatské Rusi s čsl.^{rep.} jakýsi mezinárodní rys a přikládali podkarpatské Rusi státní povahu. Jiní neuznávajíce mezinárodní povahu spojení Podkarpatské Rusi s republikou čsl., ale přikládali Podkarpatské Rusi povahu státní a chtěli spatřovati v rep.čsl.jakýsi stát složený, jehož dílčími státy by byly: Podkarpatská Rus a rep.čsl.v užším smyslu t.j.bez Podkarpatské Rusi. Všechny tyto názory jsou však nesprávné.

Aby bylo lze určití správně státoprávní povahu Podkarpatské Rusi, jest nutno zjistiti všechny prvky a složky, které v tomto směru padají na váhu. Předem dlužno zodpověděti otázku, z jakého právního pramenu prýští zvláštní postavení Podkarpatské Rusi. Jest zajisté pravda, že po státoprávním postavení Podkarpatské Rusi jedná smlouva mezi hlavními a přidruženými mocnostmi a rep.čsl.uzavřená v Sient Germain-en-Laye dne 10.září 1919. V této smlouvě se zavazuje čsl.rep.dáti Podkarpatské Rusi zvláštní postavení v rámci čsl.rep.Smluvní stranou jest tu tedy rep.čsl., nikoli však Podkarpatská Rus, a závazek ten postihuje jen rep.čsl. Podkarpatská Rus sama z této smlouvy nijakých bezprostředních práv nenabývá, a jest předmětem smlouvy, nikoli jejím podmětem.

Záleží tedy na tom, jak rep.čsl.tomuto svému závazku dostojí. To se stalo ústavní listinou z 29.února 1920 čís.121 sb.zák.a nař.Přímým zdrojem

zvláštního postavení Podkarpatské Rusi jest takto výhradně ústavní listina ČSR. Důsledkem toho státoprávní postavení Podkarpatské Rusi záleží jen na ústavní listině této a změna tohoto postavení může nastati opět jen ústavním zákonem československým. Na základě toho, jakýkoli mezinárodní ráz postavení Podkarpatské Rusi padá.

Podle ústavní listiny republiky československé jest P.R. nedílnou součástí území rep. čsl., kteréž samo tvoří jednotný a nedílný celek. V rámci tohoto celku je P.R. samosprávné území nadané nejširší autonomií.

Zvláštní státoprávní postavení P.R. jeví se podle ústavní listiny v tomto P.R. má svůj vlastní sněm, který si volí předsednictvo. Sněm tento je příslušný usnášeti se o zákonech ve věcech jazykových, vyučovacích, náboženských, místní správy jakož i jiných, které by naň byly přeneseny zákony československé republiky. Podle toho má P.R. autonomii ve věcech jazykových, vyučovacích, náboženských a místní správy; autonomie tato může však být zákony čsl. rep. kdykoliv ještě rozšířena, k čemuž by stačily, poněvadž ústavní listina nerozeznává, zákony prosté, nikoliv ústavní. Ale autonomie tato, ať podle ústavní listiny, ať pozdějšími zákony čsl. rep. rozšířená, má konečnou svou hranici v jednotnosti RČS.

Jakákoliv autonomie, která by z těchto mezí vybočovala, jest právně nepřipustná a neplatná. Zákonodárnými orgány ve věcech autonomii vyhrazených jest sněm P.R. a prezident RČS. jehož podpis na zákonech má povahu sankce / v monarchostickém pojetí /. Tyto zákony podepisuje také guvernér P.R., který však není orgánem zákonodárným, takže podpis jest aktem jen moci / aktem jen moci výkonné. P.R. má také svou zvláštní sbírku zákonů a nařízení, ve která se tyto zákony vyhlašují. P.R. volí do národního shromáždění RČS, a to do obou jeho sněmoven / volby tyto byly po prvé provedeny na základě nařízení vlády RČS ze 7. I. 1924 č. 18 S. z. a n. doplněného nařízením téže vlády z 29. II. 1924, č. 48 S. Z. a n.

/Doložiti sluší, že ustanovení ústavní listiny o sněmu P.R. z důvodů, jež ovšem zde uváděti nelze, až dosud provedena nebyla. /

V čele P.R. jest guvernér, jmenovaný prezidentem RČS. k návrhu vlády a odpovědný vládě a také sněmu P.R. Podkarpatská Rus nemá zvláštního státního občanství ani nějakou zvláštní zemskou příslušnost. Poněvadž podle ústavní listiny jest státní občanství v RČS jediné a jednotné, jsou obyvatelé P. Rusi státními občany a příslušníky RČS. Důsledkem toho, když

Ústavní listina chce vyhověti přání P. Rusi, aby její činovníci byli bráni pokud možno z její oblasti, praví, že činovníci tito budou vybíráni podle možnosti z jejího obyvatelstva, nikoliv z jejích příslušníků.

Na základě těchto úvah lze statoprávní postavení P. Rusi určit takto: P. Rus nemá povahu státní, není tudíž státem. Je to decentralisované území jednotné RČS, kterému přísluší autonomie v určitých věcech, ovšem jen do té míry, pokud to lze sloučit s jednotností republiky. Tomuto postavení bylo by lze nanejvýš přiznati povahu státního zlomku neboli fragmentu, podle obdoby bývalých korunních zemí státu království a zemí na říšské radě zastoupených/Rakouska/. Důsledkem toho jest také RČS státem nikoliv složeným, nýbrž jednotným.

B. /Správa.

Ještě před vydáním ústavní listiny byly základy správy určeny aktem, který se nazývá Generální statut pro organizaci a administraci P. R., přiřčené pařížskou konferencí k RČS. Generální statut tento byl vydán 18. XI. 1919 jménem a z rozkazu vlády RČS generálem Hennoquem, jakožto nejvyšším velitelem P. R. a spolupodepsán z rozkazu ministerstva vnitra tehdejší civilním administrátorem. Obsahuje vedle článků, jež byly potom vloženy v ústavní listinu, tato ustanovení:

V čele stojí, zatímni administrátor s příslušným počtem úředníků.

Jemu k ruce jmenuje vláda zatímni rusínské automomní direktorium jakožto poradní sbor pro zákonodárství a správu ve všech náboženských, jazykových a školských otázkách jakož i v otázkách místní správy. Poradní činnost direktoria vztahuje se také na jmenování a odvolávání všech úředníků a zaměstnanců, pověřených exekutivou a správou vyjmanovaných věcí. Tito úředníci budou jmenováni administrátorem a budou jemu podřízeni a odpovědní. Neshodnou-li se administrátor s direktoriem o některé z vyjmanovaných věcí, bude věc předložena presidentu republiky nebo nějaké jiné osobě, vyjímajíc administrátora, kterou by president republiky pokládal za vhodnou a na kterou by přenesl tuto pravomoc. Rozhodnutí presidenta republiky nebo osoby jím určené bude závazné a konečné. Do vydání tohoto rozhodnutí bude sporná věc pokládána za nevyřízenou.

Direktorium bude ustaveno podle oborů a může býti slyšáno také při řešení společných státních otázek. Direktoriu budou potřebné síly k vedení jeho agendy přikazovány administrátorem.

Úřad administrátora a autonomního direktoria přestane, až rusínská autonomní konstituce, zakládající se na ustanovení pařížské konference vejde v život. Volby členů do sněmu rusínského budou konány nejpozději do 90 dnů po všeobecných volbách do národního shromáždění RČS. Funkce administrátora jsou dočasné a zatímní; jejich práva a závazky nebudou nijak prejudicem pro budoucnost. Rusínsko bude míti své zvláštní voňejné finance. Do definitivního upravení hradí výlohy správy stát československý; výlohy ty budou zvlášť účtovány.

Generální statut tento byl změněn nař. vlády RČS, ze dne 26. IV. 1920 č. 356 S. z. a n., které bylo vydáno s odvoláním se na §3 odst. 8 úst. listiny. Nařízení to upravuje správu Podkarpatské Rusi, ovšem podle celého znění zase jen prozatímně.

V čelo je postaven prozatímní guvernér, jmenovaný presidentem republiky k návrhu vlády do té doby, než se ustaví sněm P. R. Guvernér je zástupce P. R. při jednání s vládou, řídí jednání guberniální rady a podepisuje nařízení a výhosp povahy normativní vydávané civilní správou pro celé území P. R. Vedle toho jmenuje také k návrhu příslušného referenta podepsanému též viceguvernérem zaměstnance určitých kategorií z oborů církevní, místní, školské a civilní správy, pokud toto jmenování nespadá v pravomoc presidenta republiky nebo samosprávných činitelů/obcí, měst, církví a pod./. Má dále právo vyžádati si ústní nebo písemné zprávy od viceguvernéra a jeho prostřednictvím od jednotlivých referentů civilní správy ve věcech týkajících se P. R. Důsledkem toho jest civilní správa povinna oznamovati guvernérovi všechna závažnější vládní opatření, zejména, jsou-li tato povahy politické. Guvernér má právo zastaviti opatření viceguvernéra, domnívá-li se, že se opatření tako přiči ústavní listině nebo jiným zákonům, nebo že poškozují zájem P. Rusi; v každém takovémto případě si vyžádá rozhodnutí vlády. Viceguvernér v tom případě učiní jen neodkladné prozatímní opatření na vlastní odpovědnost.

Bezprostředním představeným všech referentů civilní správě P. Rusi přidělených a úřadů i ústavů civilní správě přidělených a přiřčených jest viceguvernér, jmenovaný presidentem republiky k návrhu vlády. Zprostředkuje styk mezi výše jmenovanými úřady a vládou a spolupodepisuje všechny úřední akty guvernérovy. Kdyby v jakékoliv otázce nebylo docíleno shody mezi guvernérem a viceguvernérem, předloží se věc vládě k rozhodnutí.

Viceguvernér konečně zastupuje guvernéra, je-li tento nemocen nebo zaneprázdněn, nebo je-li jeho místo dočasně neobsazeno. V těchto případech zastupuje viceguvernéra konceptní úředník civilní správy, hodnostní třídou nejvyšší.

Při civilní správě je zřízen finanční referát, který funguje jako zemský finanční úřad. V oboru soudnictví jest P. Rusi přiřčleněna k soudní tabuli v Košicích, kde bylo podle zákona z 15. IV. 1920 č. 270 S. z. a n. a podle nařízení vlády RČS z třetího, prosince 1920, č. 634 S. z. a n. zřízeno zvl. oddělení s příslušností pro soudy autonomního území P. Rusi s úředním názvem „Soudní tabule v Košicích, oddělení pro Podkarpatskou Rus.“

Zřizuje se zvláštní guberniální rada, která se skládá z guvernéra jakožto předsedy a z viceguvernéra jakožto místopředsedy a ze 14 členů, z nichž 4 jmenuje vláda, vyžádavši si návrhy guvernéra. 10 pak jest volena. Členem guberniální rady, ať voleným, ať jmenovaným může býti jen ten, kdo dokonal 26. rok svého věku a má právo hlasovací do poslanecké sněmovny národního shromáždění.

Pro volby do guberniální rady jest celá oblast P. Rusi rozdělena na 10 volebních okresů, z nichž každý volí jednoho člena. Volba sama koná se tímto způsobem. Viceguvernér svolá k volbě všechny starosty z každého volebního okresu. Volbu řídí viceguvernér nebo zástupce jím stanovený. Aby bylo lze provést volbu, jest třeba přítomnosti aspoň 1/3 všech starostů dotčeného volebního okresu. Volba se koná, souhlasí-li nadpoloviční většina přítomných, buď povstáním nebo zdvižením ruky, o čemž rozhodl činovník, volbu řídící; jinak se koná volba hlasovacími lístky. Zvolen je ten, kdo dostal nadpoloviční většinu hlasů přítomných. Nebylo-li dosaženo nadpoloviční většiny, koná se tímž způsobem volby druhá. Nebylo-li ani při druhé volbě dosaženo většiny této, dojde k užší volbě mezi těmi dvěma kandidáty, kteří při první volbě dostali nejvíce hlasů; má-li však několik kandidátů stejný počet hlasů, rozhodne se losem o tom, kdo přijde do užší volby. Při užší volbě jest zvolen ten, kdo dostal více hlasů. Při stejném počtu hlasů rozhodne los.

Nesejde-li se k volbě předepsaný počet starostů, jest svolána volba nová, která se vykoná bez ohledu na počet přítomných.

Současně s členy rady volí se stejným způsobem i náhradník za každého člena.

Guberniální rada se schází na pozvání guvernéra aspoň jednou za měsíc. Guvernér má však právo svolati podle potřeby schůze i častěji. Jest však povinnen svolati schůzi do 14 dnů, žádá-li o to aspoň 5 členů volených nebo 3 členové vládou jmenovaní, udávajíce předmět jednání. Schůze jest svolávati aspoň týden napřed a jest vždy také v pozvání udati, o čem se bude jednati. Guberniální rada jest způsobilá se usnášeti, je-li mimo guvernéra a viceguvernéra přítomno aspoň 5 členů volených a 3 členové vládou jmenovaní. Nesejde-li se tento počet členů, jest do týdne svolati schůzi novou, která jest pak způsobilá se usnášeti i za menšího počtu přítomných.

Schůzí guberniální rady mají právo a povinnost se zúčastniti také referenti, přidělení civilní správě a to: s hlasem rozhodujícím referenti politický, finanční a kulturní a další referenti viceguvernérem od případu k případu určení v počtu nejvýše 3; s hlasem poradním mohou se jednání účastniti ostatní referenti.

Jednání guberniální rady řídí guvernér nebo, zajde-li jej cos, viceguvernér. Ku platnému usⁿesení je třeba, aby pro návrh hlasovala většina z těch přítomných členů, kteří mají hlas rozhodující. Předseda hlasuje jen tehdy, když je rovnost hlasů; jeho hlas pak ovšem rozhoduje.

Guberniální rada jest příslušná jednati o všech věcech dotýkajících se P. Rusi, které jí budou předloženy vládou k vyjádření guvernérem nebo viceguvernérem. Zejména jest jí předložiti všechna nařízení a výnosy normativní povahy civilní správy P. Rusi. V naléhavých lze však vydati nařízení a výnosy normativní povahy i před slyšením rady; v tomto případě jest jí však tato nařízení a předpisy předložiti dodatečně.

4 Členství v guberniální radě se pozbývá ztrátou volitelnosti. Vláda jest oprávněna vyslechnout podle možnosti guvernéra, rozpustiti guberniální radu nebo jednotlivé její členy, kteří své povinnosti zanedbávají, funkcí jejich zbaviti. Je-li guberniální rada rozpuštěna, učiní vláda, vyslechnouc guvernéra, opatření k tomu, aby do dvou měsíců byla dosazena nová guberniální rada. Pozbyl-li některý člen guberniální rady své funkce, nastupuje na jeho místo náhradník; není-li ho, povolá se nový člen způsobem jakým byl povolán člen funkci pozbyvší.

Když na Slovensku vstoupil v účinnost zákon o okresních a župních úřadech, byla ve veřejné správě na P. Rusi učiněna další opatření. Některá tato

opatření byla ovšem ještě před účinností zákona o župních a okresních úřadech ugedena již v šfu předchozím; jimi veřejná správa na P. Rusi byla přezpůsobena veřejné správě na Slovensku.

Vládním nařízením ze dne 7. VI. 1923 č. 113 S. z. a n. byla provedena až do definitivní úpravy zákonem změna příslušnosti správních úřadů jak následuje. Působnost, kterou měli dosud podle právního řádu zde platného municipální výbor, nadžupan a podžupan, se přenáší na župana resp. na správce župního úřadu. Správní výbor stolice rovněž odpadá a působnost jeho se v případech, ve kterých tento podle právních předpisů zde platných rozhodoval dosud v první stolici, přenáší na župana resp. na správce župního úřadu. V případech, ve kterých podle právních předpisů zde platných rozhodoval podžupan a ve II. stolici správní výbor, přenáší se působnost tohoto výboru na civilní správu P. Rusi, ve všech ostatních případech, ve kterých rozhodoval správní výbor ve II. stolici se přenáší jeho působnost na župana, resp. na správce župního úřadu. V případech, ve kterých správní výbor rozhodoval podle právních předpisů zde platných, dosud ve stolici III, přenáší se jeho působnost na civilní správu P. Rusi. Na působnosti ministerstev, kde tato, podle právních předpisů zde platných rozhodovala dosud ve II. nebo III. stolici se nemění nic. Nařízení toto nabylo účinnosti dnem vyhlášení.

VI. nař. ze dne 7. VIII. 1923 č. 171 S, z. a n. byla provedena prozatímní úprava obecního zřízení.

V Užhorodě a v Mukačevu se provádí volba městského zastupitelstva, obecní rady a všech komisí podle řádu volení v obcích r. čsl. a podle zákonů řád tento doplňujících s odchylkami obsaženými v tomto nařízení. Volených členů městského zastupitelstva je 42. Dále jsou mocí úřadu členy městského zastupitelstva hlavní městský notář nebo jeho zástupce a 2 městští notáři jím určení. Konečně může vláda, vyžadujícíli toho poměry, povolati do městského zastupitelstva místní odborníky z oborů: humanitně-zdravotního, kulturního, sociální péče, finančně-hospodářského a stavebně-dopravního a to po jednom z každého tohoto odboru s obmazením, že odborníků těchto nesmí býti více než 5. Odborníci tito jsou řádnými členy městského zastupitelstva.

Volba starosty a jeho náměstků se koná tímto způsobem: městské zastupitelstvo volí ze sebe 5, ti členné městské předsednictvo. Volba předsednic-

tvá se koná hlasovacími lístky a každý člen zastupitelstva smí hlasovati jen pro jednu osobu. Bylo-li na hlasovacím lístku napsáno 2 nebo více jmen, počítá se hlas ve prospěch toho, kdo je napsán na místě prvním; škrtnutá jména se nečítají. Za zvoleny do městského předsednictva se pokládá těch 5, kteří dostali poměrně nejvíce hlasů. Při rovnosti hlasů rozhodne los. Z osob takto zvolených, župan jmenuje starostu, náměstký starostovými jsou ti dva z ostatních zvolených členů předsednictva, kteří dostali nejvíce hlasů. Zbývající 2 členové předsednictva mohou býti starostou pověřeni jeho zastupováním v jednotlivých případech nebo oborech působnosti. Jestliže starosta zemře, vzdá se anebo z důvodů zákonem stanovených pozbude úřadu, nebo úřad nekoná po dobu delší 4 měsíců, jest provésti na zbytek volebního období volbu městského předsednictva a jest župan povinnen nejdéle do 4 neděl svolati k tomu účelu městské zastupitelstvo. Nastanou-li tytéž okolnosti u některého z ostatních členů městského předsednictva, volí na místě jeho nového člena ta skupina městského zastupitelstva, na jejíž listině byl tento člen zvolen do městského zastupitelstva.

Župan může starostu a jeho náměstký, kteří hrubě poruší své povinnosti nebo je trvale zanedbávají, zbaviti úřadu. Sesadí-li župan starostu nebo jeho náměstký, nebo nemohou-li tito z důvodů zákonných svůj úřad vykonávati, pověří až do nastoupení nového starosty výkonem funkcí starostevých některého člena městského zastupitelstva a jest povinnen nejdéle do 4 neděl svolati městské zastupitelstvo k volbě nového městského předsednictva.

Starosta má, pokud jde o samosprávu, totéž postavení jaké měl až dosud starosta města s reg. magistrátem podle zák. čl. /uherského/ 22 z r. 1886 s tou odchylkou, že nepodléhá disciplinárnímu řízení zde uvedenému.

Městská rada se skládá ze 14 volených členů. Volenými členy městské rady jest 5 členů městského předsednictva, kteří se čítají k těm volebním skupinám, ke kterým náležejí. Zbývajících 9 členů městské rady se volí volenými členy městského zastupitelstva podle § 64 řádu volení v obcích RČS, t. j. podle zásady poměrného volení členy příslušné skupiny volební nadpoloviční většinou hlasů. Vedle těchto 14 členů jsou mocí svého úřadu členy městské rady hlavní městský notář /jeho zástupce/ a 1 člen městského notářského úřadu jím určený. Konečně jest členem městské rady 1 z výše

uvedených odborníků a to ten, koho určí hlavní městský notář; ostatní odborníci mají právo účastnit se schůzí městské rady s hlasem poradním.

Městská rada připravuje a vykonává usnesení městského zastupitelstva ve věcech samosprávy a vede běžnou hospodářskou správu, městských ústavů a podniků jakož i nadací a fondů městem spravovaných, projednává rozpočet a městské účty dříve než je předloží městskému zastupitelstvu.

Působnost, kterou v městech s reg. magistrátem vykonávaly dosud magistrát a jeho členové, přechází na městský notářský úřad, odkud působnost ta není vyhrazena městské radě. Spory o příslušnost mezi městskou radou a městským notářským úřadem řeší župan.

Složení a pravomoc městského notářského úřadu jsou upraveny tímž způsobem jak je na Slovensku upravil zákon ze dne 13. VII. 1922 č. 243 S. z. a n. o prozatímní úpravě obecního zřízení.

Působnost, která v městech s reg. magistrátem, na P. Rusi podle uherských zákonů, nařízení a městských statutů přísluší starostovi, městskému policejnímu hejtmanu, magistrátním radám, hlavnímu notáři a hlavnímu fiškálu, bude v Užhorodě a Mukačevě ode dne, který určí guvernér P. Rusi, obstarávána jen státními úředníky, ustanovenými podle tohoto nařízení.

Města Užhorod a Mukačevo jsou povinna uvést své statuty v soulad s ustanoveními tohoto nařízení ve lhůtě, kterou určí guvernér P. Rusi. Město Berehovo přestává býti městem s reg. magistrátem a prohlašuje se za velkou obec a přikazuje se ke slůžnovskému úřadu v Berehovu, na který přejde v veškerá agenda patřící do kompetence správních a správně-policejních úřadů I. stolice.

Den této změny stanoví guvernér P. Rusi. Město Berehovo má se označovati jako město.

Ve velkých a malých obcích se volba obecního zastupitelstva, starosty, náměstků, obecní rady jakož i obecních komisí koná podle řádu volení v obcích RČS a podle zákonů řád tento doplňujících. Úkoly státní správy jsou zde obstarávány notářem, jehož opatření ve věcech státní správy jsou obce a jejich orgány povinny provést. V jiných věcech vnitřní správy přechází dosavadní působnost rychtáře na starostu, představenstva na obecní radu a její členy. Dosavadní působnost notářů se však zachovává.

Obecní a obvodní notáři jsou povinni účastňovati se s právem hlasovacím schůzí obecního zastupitelstva, obecní rady a obecních komisí a starosta je povinnen zváti je do těchto komisí týmž způsobem jako členy volené. Kdyby opatření^m nebo usnesením obce nebo jejích orgánů byl porušen zákon, překročena působnost nebo ohroženo blaho obce, má notář právo a povinnost podati proti tomu odpor, o kterém rozhodne slůžný. Vedle toho má notář právo odvolati se proti opatřením a usnesením obce a jejích orgánů. Z povšechných ustanovení platících jak pro města tak i pro obce, jest ještě uvésti: vedoucí obecní a městští úřadníci konceptní a odborní mají právo i povinnost účastňovati se s hlasem poradním všech schůzí zastupitelstva, rady a komisí, pokud jde o otázky spadající do oboru služby, pro který byli ustanoveni.

Hlavní slůžný a v městech Užhorodu a Mukačevu župan jsou oprávněni uložit starostovi/náměstkovi/, který své povinnosti zanedbává pořádkovou pokutu do 5.000Kč a mohou uznati obec za povinnu, hraditi útraty vzniklé tím, že starosta přes zákonnou povinnost opomenul vykonati opatření, která mu byla nařízena na základě platných ustanovení.

Župan má práve rozpustiti obecní zastupitelstvo a učiniti zároveň opatření o dočasné správě obecních resp. městských věcí. Proti takovému rozpustění není opravných prostředků.

Nařízení toto nabylo účinnosti dnem vyhlášení.

Zákonem ze dne 31. března 1925 č. 62 S. z. a n. byl zákon ze dne 13. VII. 1922 č. 243 S. z. a n. o prozatímní úpravě obecního zřízení na Slovensku rozšířen také na P. Rus s těmito odchylkami:

1. Pokud v cit. zák. č. 243/1922 jsou obsažena ustanovení platná pro města Bratislavu a Košice, platí ustanovení tato v P. Rusi pro města Užhorod a Mukačevo.

2. Městská zastupitelstva v Užhorodě a Mukačevu se skládají ze 42 členů, městské rady v těchto městech ze 14 členů, z nichž po 9 se volí podle § 64, řádů volení do obcí RČS. t. j. podle zásady poměrného volení členy příslušné skupiny vplební nadpoloviční většinou hlasů.

3. Úř dníci městského notářského úřadu a členové odborníci městského zastupitelstva nemají práva účastniti se volby v obecních komisích.

4. Ustanovení cit. zák. č. 243/1922, která se týkají jen měst Bratislavy a Košic, dále ustanovení o velkých obcích s rozšířeným oborem působnosti

nemají v P. Rusi platnosti.

Ustanovení vl. nař. č. 171 z r. 1923 pokud se týkají městského zřízení měst Užhorodu a Mukačevo, dále zřízení velkých a malých obcí a konečně práv a hlavního slůžného a župana vůči starostům a obecním zastupitelstvům pozbývají platnosti.

Zákon tento nabývá účinnosti 14 dnů po vyhlášení a má prozatímní platnost až do vydání zákona sněmem P. Rusi.

Vl. nařízením ze dne 4. VI. 1926 č. 84 S. z. a n. vydaným po rozumu vl. nař. č. 476 z r. 1920 resp. zákona č. 210 z r. 1920 byly župy užhorodská, mukačevská a velkosevljušská sloučeny v jedinou župu a sídlem župy prohlášeno Mukačevo. Župnímu úřadu tohoto sloučeného obvodu přísluší též působnost jaká příslušela dosavadním župním úřadům v Užhorodě, Mukačevu a Velkém Sevljuši. Nařízení toto nabylo účinnosti dnem 1. VII. 1926. Avšak vl. nař. ze dne 2. VII. 1926 č. 106 S. z. a n. vydaném s účinností ode dne 1. VII. 1926 byla působnost ý župana resp. župního úřadu zmenšena potud, že některé věci byly z jeho pravomoci vyňaty a přeneseny jednak na hlavnoslůžnovské úřady, jednak na policejní komisařství v Užhorodě, Mukačevu a Berehovu.

Konečně zákonem č. 125 z r. 1927 byla, jak již také v úvodu bylo pověděno, na celé oblasti RČS zavedena jednotná politická správa a zákon ten nabyl/na Slovensku a v P. Rusi/účinnosti dnem 1. VII. 1928. Vládním nař. ze dne 28. VI. 1928 č. 93 S. z. a n. vydaným po rozumu tohoto zákona stanoveno, že se sídla a obvody okresních úřadů na P. Rusi shodují se sídly a obvody dosavadních slůžnovských úřadů; při tom byly jak v sídlech tak i v obvodech dosavadních slůžnovských úřadů provedeny některé změny. Vlád. nařízením z téhož dne č. 95 S. z. a n. vydaným rovněž po rozumu tohoto zákona, byly provedeny jakési přesuny politických a některých státních odborných úřadů.

Tím odlišnost veřejné správy na Slovensku a P. Rusi celkem mizí. Úřad guvernéra P. Rusi trvá však nadále; úřad viceguvernéra P. Rusi přešel na zemského presidenta země Podkarpatoruské v Užhorodě.

K O N E C / K O N E C.